ויצא יקר מראה שרץ-
דיקות דקדושה בהכנה לח"ה האדם

הלכות ברכות

פרק ראשון

א. (א) מצות עשה מן התורה לברך אחר שיאכל ויתברך ה' אלהיו, שנאמר "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך" (דברים ח, ט). ואין לברך אלא על הטוב, שנאמר "על הארץ הטובה אשר נתן לך" (שם). ומן הדין הוא שיברך אדם תחילה אחר שיאכל מעט, שאם לא אכל מעט אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה, ואם אכל כדי שביעה חייב לברך אחר אכילתו מן התורה. (ב) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ג) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ד) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ה) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ו) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ז) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ח) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ט) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (י) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה.

ב. (א) מצות עשה מן התורה לברך אחר שיאכל ויתברך ה' אלהיו, שנאמר "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך" (דברים ח, ט). ואין לברך אלא על הטוב, שנאמר "על הארץ הטובה אשר נתן לך" (שם). ומן הדין הוא שיברך אדם תחילה אחר שיאכל מעט, שאם לא אכל מעט אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה, ואם אכל כדי שביעה חייב לברך אחר אכילתו מן התורה. (ב) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ג) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ד) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ה) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ו) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ז) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ח) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ט) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (י) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה.

ג. (א) מצות עשה מן התורה לברך אחר שיאכל ויתברך ה' אלהיו, שנאמר "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך" (דברים ח, ט). ואין לברך אלא על הטוב, שנאמר "על הארץ הטובה אשר נתן לך" (שם). ומן הדין הוא שיברך אדם תחילה אחר שיאכל מעט, שאם לא אכל מעט אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה, ואם אכל כדי שביעה חייב לברך אחר אכילתו מן התורה. (ב) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ג) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ד) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ה) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ו) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ז) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ח) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ט) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (י) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה.

ד. (א) מצות עשה מן התורה לברך אחר שיאכל ויתברך ה' אלהיו, שנאמר "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך" (דברים ח, ט). ואין לברך אלא על הטוב, שנאמר "על הארץ הטובה אשר נתן לך" (שם). ומן הדין הוא שיברך אדם תחילה אחר שיאכל מעט, שאם לא אכל מעט אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה, ואם אכל כדי שביעה חייב לברך אחר אכילתו מן התורה. (ב) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ג) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ד) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ה) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ו) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ז) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ח) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (ט) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה. (י) ומן הדין הוא שיברך אדם אחר שיאכל כל מה שרגלו לאכול בכל יום, אבל אם אכל מעט מן הדבר הרגיל לאכול בכל יום אינו חייב לברך אלא אם כן אכל כדי שביעה.

וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא:
יב וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה

בְּאַתְרָא הַהוּא: יב וְחַלָם וְהָא סֻלְמָא נָעִץ בְּאַרְעָא וְרֵישֵׁה מָטֵי

לקט בהיר

לורך בנמינת טעם, ומי לא ידע שבשביל ביאת השמש לן, אלא ודאי שבלא נמינת טעם יש קושיא למה ולן שם הלא עוד היום גדול ויכול לילך לדרכו, כי בא השמש עמה קודם זמנו (רא"ם): יד) פי' מרחב ליטר שהוא עגול סביב רש לו ד' רוחות, והוא לכל הפחות ד' אבנים אחת על הארץ אחת רגלו ושני אבנים משני לדדין ואחת למעלה מרגלו (מהרש"א), וההכרח לזה שאמר הכתוב ויקח מאבני ופירש"י משמע טובא, ולמה לו אבנים הרבה, הלא אחת רגלו לי אפשר אלא אבן אחת, אלא ודאי שהיה סביב לרגלו שאם יבא איה רעה אל גופו יקוץ משנתו ויעמוד כנגדו משא"כ כשיתקרב לרגלו (יפ"ת): טו) ז"ל הגמרא כתיב ויקח מאבני המקום וכתיב ויקח את האבן א"ר יצחק מלמד וכו' עלי יומא וכו' וכולן עבלנו באחד (נעשו אבן אחת, - רש"י) עכ"ל, ופירושו מאבני המקום משמע כמה אבנים שאל"כ הול"ל ויקח אבן ויש, ויקח את האבן משמע אבן אחת, בשלמא אם יאמר הכתוב ויקח את האבן אשר שם אחת רגלו היה פירושו שאם מרגלותיו הרבה אבנים אבל לא לקח למצבה אלא אותה שהאחת רגלו, אבל מדאמר אשר שם מרגלותיו הרי אמר בפירוש שאותה אבן אחת אשר שם סביב לרגלו עשה מצבה שהם היו אבנים הרבה ועתה היא אבן אחת, ומסתברא שכולן נבלעו באותה אבן שהיתה אחת רגלו, שהרי ידוע הוא שכל ברואי מעלה ומטה משתוקקין ונכספים לשמש ולעשות נחת רוח לצדיק (לבוש): טז) כי פשיטא שבמקום שהיה שם שכב, ומסתברא שבא למעט מקום אחד האחרון הסמוך שהיה קודם

אור החיים

דכתיב (לעיל כ"ב ד') וירא את המקום וגו', הר דרך דרש בנקודת הה"א), ותבריהם ז"ל ככתובים ומסורים אצלינו, ואין סתירה לדבריהם וכמו שפי' רש"י שנעקר הר המוריה ובא לשם), כי הוא זה מקום המקודש:

וישכב במקום ההוא.) הודיע זה לומר ויחלום וגו'), ואמר במקום ההוא"), כי לא השכיבה היא דבר הסובב לחלום אלא לגד המקום ההוא כי היה מקום מקודש כמו שאמר לבסוף.

עוד ירמז באומרו וישכב במקום") על דרך אומרם ז"ל (חולין ל"א:) שקפל הארץ תחתיו, זה אמר וישכב במקום ההוא פי' כולו שכב בו") כאומרו

(י"ג) אשר אתה שוכב עליה:

יב. ויחלום והנה וגו'. טעם אומרו והנה. להיות שאין החלום") מוחלט בבחינת הלדק כי חלומות שוא הם, גם שעל כל פנים יהיה בהם חבן כי הם במראה השעמוס"), זה אמר והנה פי' כי הדברים בלא שעמוס

אור בהיר

ז) לאו דוקא ה"א, אלא ר"ל פת"ח תחת הנ"ח, ובעבור שבדברי חז"ל מוזכר ה"א הידוע, אמר בלשון זה, וכן דרכו של המחבר ז"ל. ח) ושניהם אמת שהיה לא וגם הר המורי היה שם. ט) פי' מה יאל לנו אם שכב אם לאו. י) פי' בשלמא כשאדם בביתו ולא לספרה מלומותיו, אין צריך לומר וישכב, כמו בפרעה וביוסף וכו', אבל כשסיפר שהיה הולך בדרך ולא לומר ויחלום צריך להקדים וישכב, ומה שאמר ולן שם, אין פירושו ששכב, אלא שנתעכב שם כל הלילה. יא) פשיטא שבמקום שהיה שם שכב. ודברי חז"ל שהביא רש"י הוא דרך דרש. יב) ולא אמר וישכב שם. יג) כלומר, בכל המקום היה שוכב. יד) פי' סתם שלומות אחרים. טו) בלבול.

(2)

עַד צִית שְׁמֵיָא וְהָא מַלְאֲכֵיָא דַיְיָ
סָלְקִין וְנָחֲתִין בֵּהּ: יג וְהָא יְקָרָא
דַיְיָ מְעַתַּר עֲלָווֹהִי וַאֲמַר אֲנָא יְיָ
אֱלָהָהּ דְּאַבְרָהָם אָבוּךְ וֵאלָהָהּ

וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי
אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ: יג וְהִנֵּה יְהוָה
נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ

רש"י

עוסק בתורה: (יב) **עולים ויורדים.** עולים תחלה ואח"כ יורדים"), מלאכים שליווהו בארץ אין יולאים חולה לארץ, ועלו לרקיע וירדו מלאכי חולה לארץ לליוותו (כ"ר): (יג) **נצב עליו.** לשמרו"): **ואלהי יצחק.** אע"פ שלא מלינו במקרא שייחד הקב"ה שמו על הלדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר (חגיג ט"ו ט"ו) כן בקדושיו לא יאמין, כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו, וכלות בבית, והרי

לקט בהיר

מקום זה, והיא בית עבר שלמד שם, ופשוט שפירושו שלא שכב שכיבת קבע אלא ערלי (מ"ל): יז) בתמיה, וקושיא היא זאת הלא המלאכים למעלה מושבם והיה ג"כ צריך להיות יורדים קודם ואח"כ עולים, אי אפשר שהוא בתמיהה, ור"ל שלא פגעו אלו באלו, אלא עלו קודם מלאכים מא"י ושלחו במקומם מלאכים אחרים לאו"ל, ובתי ביתי וה' נצב עליו לשמרו (נח"י), ובזה מיושב למה בתמה עלו קודם מלאכי א"י, עוד לומר שרק מזה אנו יודעים שבכל מקום שהלך הלך בלויים מלאכים, אבל אם היו יורדים מתלה היינו אומרים

שמתמת איזו שליחות ירדו ועלו ולא בלוותו (בד"א): יח) ולא"כ-יהיה פי' עליו אלו, כמו ועליו מטה מנשה, וכמו והוא עומד עליהם, ומה שאמרו בב"ר עליו על המולם או על יעקב זו דרך דרש (בא"י):

אור החיים

ודמיונותיו") אלא כל דבר נגלה אצלו ומבואר כיום יאיר, ואין זה דומה לשאר החלומות שרואה דבר ואינו מחליט ברואיתו מה שהוא רואה, ולזה תמלא שדקדק לומר בכל פרע ופרע מהנגלה אליו בחלום והנה, גבי ראית הסולם אמר והנה סולם, גבי ראית המלאכים אמר והנה מלאכי וגו', גבי גילוי שכינה אמר והנה ה', הכוונה בזה כי היתה נבואה ממש:

יג. והנה ה' נצב עליו. ירמז גם על יעקב"), על דרך אומרם ז"ל (ב"ר מ"ז) האבות הם מרכבה לשכינה, ולהיות שהוא רגל רביעי") יאמר בדיוק נצב עליו יותר מעל אברהם ויצחק כי הוא עיקר העמדת הכסא:

אלהי אברהם אביך וגו'. טעם אומרו אביך אלא לוך, גם דייק לומר אביך באברהם ולא אמר אברהם ויצחק אבותיך, נתכוין למעט עשו מירושת אברהם ועשה יעקב הוא היורש אברהם לא שתגיע הירושה ליצחק וממנו ירשנה יעקב שאם כן תגיע הירושה לעשו, ותשמת ישמעאל אינה, כי בבר כתבתי (לעיל ט"ז כ') שמשפט עבד יש לו דכתיב (לעיל כ"א י"ג) בן האמה ולא בנך וגופו קנוי ליצחק ואין עושה עשו בו") כי ירושת אברהם נתנה ליעקב ולא לעשו"). והגם שבן מומר יורש את אביו דבר תורה (קידושין י"ח.) כאן כשנתן ה' לאברהם מתנות וברכות וכדומה נתנם לו על מנת שאחריו ליעקב") כאומרו (לעיל כ"א י"ב) כי

אור בהיר

טז) ופי' „והנה" כאן לפי ענינו, שהיו הדברים עומדים לפניו ממש. כלומר, נדמה לו כן. יז) מדברי המחבר ז"ל נאן נראה שמפרש ה' נצב עליו על הסולם, וכן הוא בב"ר לא לאד דעה. אי אפשר שר"ל לא רק שעמד אצלו לשמרו אלא גם עליו ממש. וזה דוחק, ולאשון עיקר. יח) כי עד שבא דוד המלך ע"ה, היה אדם רגל א', אברהם רגל ב', יצחק רגל ג', יעקב רגל ד', (ילקוט הראובני פ' חיי). אי אפשר ע"פ הגמרא מו"ק ט"ז: חז"ל ראם השליחים תהא ראם בשלשת אבות ופירש"י שהוא הולך לפניהם לעזה"ב. יט) פי' גם בגופו של ישמעאל אין לו טענה להיות עבדו. כ) וכשמתה שרה קודם אברהם היה אברהם יורשה ולא יצחק. כא)

אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה
וּלְזַרְעֶךָ: יד וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ
וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה
וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה

דיצחק ארעא די את שרי עליה
לך אתננה ולבניך: יד ויהון בניך
סגיאין כעפרא דארעא ותתקף
למערבא ולמדינחא ולצפונא
ולדרומא ויתברכון ברילך כל

לקט בהיר

יט) מלי רבותיה וכי ד׳ אמות משכבו הבטיחו לתת לבניו (רש״י ותולין): כ) פי׳ נמה שקפלה מחפיו כמה הרלה לו והבטיחו שתהא נוחה ליכבש, ויש נורסים כדי שתהא נוחה, וכן נרמה מלשון הש״ס שלא גרסינן רמז לו אלא שתהא נוחה ומ״כ לא רק שהרמה ורמז לו אלא פעל בכח פועל דמיוני, וכמו שמליגו כן בנבילים, והקברא כן נוחנת, שאל״כ למה לעשות גם גדול כמה לחנם, והיה יכול לומר לו והבטיחו בדיבור, ומנין קיפול זה אין פירושו שנמלם נשמיוחה של כל הארץ בד׳ אמות, אלא מקור ושורש כל הארץ נתן מחחיו, ומה יכול לומר אשר אתה שוכב עליה כי כל הארץ נכלל בשורשו ומשילה לו (רא״ם): כא) פי׳ ואינו מלשון פורץ גדר כמו פן יפרוץ גם, והרד״ק ז״ל פירש שכולם מלשון פורץ והולם הם, ויפרוץ הלים מאוד שמחוך ריבוי הנכסים כאילו

רש״י

הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו (תנחומא ז׳): **שכב עליה.** יט) קיפל בקב״ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו*(כ) שתהא נוחה ליכבש לבניו כדי אמות (ב״ר - תולין ל״ה:) (שזה מקומו של אדם): (יד) **ופרצת.** ותקיפי״ם,

* שיטי מסיבות • תחתיו כדי שתהא.

אור החיים

בילחק יקרא לך זרע (נדרים ל״ח.). והגם ששם זרע לא יריע לנחלה״) שיירש הגם שאינו נקרא זרעו, הרי״) מלינו שזרע פסול יקרא גם כן זרע כדאיתא בסנהדרין (ס״ד:) שי מחרנו נתן לנולדי״) לרבות זרע פסול הרי שיקרא זרע אלא דסתם זרע הוא כשר וכשממעט כאן עשו שלא יקרא זרע מיעט אפילו זרע פסול לא יקרא לרי״), וממולא דבר אחר למד שאין לו בו ירושה וכמו שגילה ה׳ לבסוף שנותן ליעקב כל ברכות אברהם. ומה שלמדו בש״ס (קידושין י״ח.) מפסוק כי ירושה לעשו נחתי וגו׳, היינו שירשוהו בניו לעשרי״) לא שעשו ירש ח״ו כי פשיעא שאין לו חלק ונחלה באברהם:

יד. ונברכו בך כל משפחות וגו׳. שכן מלינו באברם שנתברכו בו״) כאומרם ז״ל

אור בהיר

פירוש כל מה שקבל יצחק מאברהם לא נחורת ירושה קבלו, אלא נחורת מתנה להשמתם בו עד שיחנו שוב ליעקב, ובמנאי זה נחנו ה׳ לאברהם. כב) פירוש מקשה על עצמו האיך מרומז במאמר זה כי ביצחק יקרא לך זרע שאין עשו יורש, אפשר שטותם הכתוב לומר שאין עשו נקרא זרע בעבור שלא הלך בדרכי אבותיו ונפסל, אבל סוף כל סוף בנו של יצחק והל אברהם הוא, ויירש. כג) כאן מתחיל התירון. כד) ולא אמר כי „זרעו״ נתן לנולך, לחייב אפילו מקצת זרעו. כה) שעל זאת שלא נקרא זרע כשר אין לריך קרא. כו) פירוש נתן ה׳ לו מה ליקח הר שעיר מהמורי, ואחרי כן תהיה ירושה לבניו מעשו לדור דור עד כי יבא שילה. כז) מביא דאי׳ לשיטתו בפי׳ ונברכו בך, דלא כרש״י ז״ל.

(3)

וּבְזַרְעֶךָ: טו וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ
בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל
הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד
אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי

וברעיתא ארעא ובריל בנך: טו והא
מימרי בסעדך ואטרנך בכל
אתר די תהך ואתיבנך לארעא
הדא ארי לא אשבקנך עד די

רש״י

כמו (שמות ה׳ י״ג) וכן יפרון: (טו) **אנכי עמך.** לפי שכיה ירא מעשו״) ומלבן: **עד אשר אם עשיתי.** אם משמש בלשון כי״): **דברתי לך.** לגרכך, ועליך, מה שהבטחתי לאברהם על זרעו לך הבטחתיו, ולא

לקט בהיר

פורן הגדרים שאין מקום מוגדר מספיק לו, ואפשר שגם רניו יודה לזה, אלא ר״ל כאן שפירלה זו אינה נרעה מו״ש כמו ידו בכל אי כמו ועל מרכן מחיה אלא פירשו וחזקה (במ״ח): כב) שאם כפשוטו שמבטיחו על הארלת השכינה, דבר שאינו נרך הוא, כי אין לך אנכי עמך יותר מאשר נגלה אליו כאן אלא ודאי אמר אנכי עמך לשון הוה פי׳ עתה אנכי עמך לשומרך מעשו, ואמר ושמרתיך בכל אשר תלך שהיה דאג ופחד מלבן (מ״ל): כג) כבר בינאתו לעיל (כ״ד ל״ג) שחיבה אם הוא כמו מנאי, ואנאי זה יכול להיות בב׳ אופנים, רוב פעמים הוא מנאי על הספק, כמו אם יהיה אלקים עמדי, ופעמים הוא מנאי הזמן כגון אם אקריב מנחה בכורים, וכן מה שאמרו חז״ל כי משמש בד׳ לשונות והאחד „אם״ גם הוא עו״ה, ברוב פעמים משמש על מנאי הזמן, כגון

אור החיים

ירמוז אל שבועת ה׳ אשר השבע הנפש בלאחה שלא תעבור על דבר תורה (נדה ל׳:), ואומר וילך חרנה על דרך אומרם ז״ל (סנהדרין ל״א:) כי יצר הרע יכנס באדם בלאחו מרחם אמו״) דכתיב (לעיל ד׳ ז׳) לפתח וגו׳, ואומרו ויפגע במקום כי צריך האדם להתפלל לה׳ שהוא מקומו של עולם שלא יאחבנו בידו. ואומרו וילן שם כי בא השמש שצריך להתנהג כו״) עד לכתו מעולם הזה כשיעריב שמשו, והוא אומרם ז״ל (אבות פ״ב) אל תאמן בעצמך עד יום מותך, ואומרו ויקח מאבני המקום על דרך אומרם ז״ל (ברכות ה׳:) חז״ל אמר ר׳ שמעון בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר הטוב וכו׳ ואם לאו יעסוק בתורה דכתיב (תהלים ד׳ ה׳) אמרו בלבבכם והגו אומרו מאבני המקום פי׳ בנינו של עולם שהם דברי תורה״), גם יתיחס להם אבני המקום שבהם נסקל ונרגם יצר הרע וכתותיו, והוא אומרם ז״ל (סוטה כ״א.) תורה מלמד מיצר הרע בין בזמן שעוסק בה בין בזמן שאינו עוסק בה. ואומרו וישם מראשותיו יכוין על דרך מה שאמר רשב״ל אם לא נאמו יקרא קריאת שמע שעל המטה שנאמר על משכבכם. ואומרו וישכב במקום ההוא יכוין למה שסיים רשב״ל לא נאמו אחור לו יום הביאתה, והוא אומרו וישכב שכיבה הידועה במקום הידוע דרך כל הארץ בית מועד לכל חי ואחר כל התנאים הללו מובטח הוא שיגלה הילה״ר, ומעתה מבשרו הכתוב שיהיה ראוי לענף מענפי הגבואה שיגלה ה׳ אליו בחלום ידבר בו, ולא ולמד חלומותיו של ר׳ אלעזר בן ערך המובאים בספר האזר (ח״א קל״ט). והסולם הוא סוד נפש אדם, ולהיות שבלאח נפש מאדם בשוכבו לא תעקר בהחלט מגופו של אדם אלא חלק ממנה בגוף, והוא אומרו מוצב ארצה וחלק מגיע השמימה, והעד על זה כשיהיה האדם יש יקיץ על ידי התנועות הגוף היש ואם נפש האדם נפרדה והלכה לה לא חרגיש בהתנועות הגוף אלא ודאי כי מולבת ארצה ראשה מגיע השמימה פי׳ שאין מפסיק ביניה ובין השמים, כיון שיצר הרע

אור בהיר

כח) אין חרנה פירוש רחם, אלא הפירוש כיון שיצא יעקב בחומו רגע בא החרון אף שהוא היצר הרע. כט) להתפלל ולעבוד מלאמה מעבדו כל ימי חייו. ל) כמו האבנים טוטם הבית, כן החורה טוה העולם.

וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים: לא א וַיִּשְׁמַע
אֶת־דִּבְרֵי בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב
אֵת כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ
← עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה: ב וַיַּרְא
יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ
כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם: ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֶיךָ

לָה עָן סַגִּיאָן וְאִמְהָן וְעַבְדִין
וְגַמְלִין וַחֲמָרִין: א וּשְׁמַע יָת
פִּתְגָמֵי בְּנֵי לָבָן דְּאָמְרִין נְסִיב
יַעֲקֹב יָת כָּל דִּי לְאָבוּנָא וּמִדִּי
לְאָבוּנָא קְנָא יָת כָּל נִכְסַיָּא הָדֵין:
ב וַחֲזָא יַעֲקֹב יָת סְבַר אַפֵּי לָבָן
וְהָא לֵיתוֹהִי עִמֵּה כְּמַאתְמָלִי
וּמִדְּקַמּוֹהִי: ג וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב
תּוּב לְאַרְעָא דַּאֲבָהָתָךְ וּלְיַלְדוּתָךְ

לקט בהיר

רפוי, כלומר פרום וקרוע, ומאי קמ"ל הלא כל נתן פרום וקרוע, אלא ודאי שהיה יותר משאר נתן, ומדמזיגן מיינתא דשמיא אגלו ממילא ידעינן שכשמכר נתנו מכרם בדמים מרובים ויקרים, שגם בזה היה לו ברכת ה' (רא"ם), ועוד כיון שאמר ויפרוץ מאד מאד מה תפר ולמה לפרצים, ולמה לא אמר כסף וזהב, אלא ודאי הכ' מודיע בב' דברים הללו היאך היתה זאת שנפרץ מאד, ע"י גידול צאנו, וע"י קניית שפחות וכו' שהגלית בהן: א) כנוד הנאמר כאן פי' הון וכנסים כמו שתרגום אונקלוס, וכמו שהוכיחו רז"ל בב"ר, ואין שייך בו עשייה, וכל מקום שאמר הכתוב עשייה ולא שייך בו פירושו כגם (רא"ם), וכפי' לך י"ב ה' אשר עשו בתרן פירש"י לשון קונה וכונס, וכאן השמיע במכוון פיגם קונה, כי כוונתם של בני לבן שיעקב גנב כל זאת לא שקנה אותם (מ"ל): ב) פי' אשרה שכינתי עליו, ואין פירושו שמירה בדרך, שעל זה כבר מובטח בלכתו לחרן שנאמר ושמרתיך וכו' והשיבותיך וכו', וכאן לא נזכר שום שמירה, גם אין זו תנאי אם תשוב אל ארץ אבותיך אז תהיה עמך ואם לאו לאו, אלא ב' דברים צוה שוב אל ארץ אבותיך, הבטחה ותהיה עמך, וממולא דבר נשמע שכאן לא תהיה עמך. ואין להקשות ממה שפירש"י בפ' וישלח ל"ב י' בב' הבטחות וכו' אחת בגאתי וכו' ובבית לבן אמרת לי

רש"י

ולוקח לו כל אלה: (ה) **עשה.** כנס[1], כמו (ש"א ט"ו ט"ו) ויעש חיל ויך את עמלק: (ג) **שוב אל ארץ אבותיך.** ושם תהיה עמך[2], אבל בעודך מחוכר

אור החיים

הכל עקודים וגו' אלא על הרוב והיה לבן מועל חלק אחד במקושרות וכל חלק הטופים והיה מגיע לחלקו ב' שליסים, והגם שאמר הכתוב והקשורים ליעקב פי' רוב הקשורים, או שנתכוון להגיל שאר גזילות שהיה עושה לו:

לא) **ב. וירא** יעקב וגו' ויאמר ה' אל יעקב. לרוך לדעת מה קשר ושייכות לב' מקראות הללו[1]. אכן כוונת הכתוב הוא להקדים ב' דברים שמסיבתם עשה יעקב מה שעשה שברח בלא ידיעת לבן, שזולת זה לא היה הולך בלא ידיעת לבן, או עדיין היה מתעכב שם ימים, והוא שאם לא ראה פני לבן ודבריהם שאמרו הגם שבאה אליו הגבואה ללכת היה הולך בידיעת לבן כי לא נמכר יעקב לעבד לו ולרצונו היה עמו[2], אלא לגד דברי בניו ופני לבן מגונות היה חש שיגזול ממנו כל יגיעו, והוא שאמר לבסוף (פסוק ל"א) כי יראתי פן תגזול וגו', ואם לא היתה באה אליו הגבואה ללכת הגם שהיה שומע דברי בני לבן לא היה ממהר ללכת באותו זמן עד שיתחכם לקחת רצונו באורך הימים אז יפרד ממנו, ויש שם שם ימים באופן[3], ומאמלעות ב' דברים דברי בני לבן ושינוי פניו, ודברי ה' לזה עשה כל האמור בענין, לזה סמכם

אור בהיר

התנאי שביניהם הרי הם עומדים בלי תנאי ודינם כפתם. קל) שקשר אותם יחד ועשה אותם הקדמה למאמר וישלח יעקב וגו'. קלא) ובלשונו יש משם מיקם ומיד במצות הטורא ב"ה בלא בריחה. קלב) פירוש הגם שפניו רעים ימצא אחה אופן

(4)

וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ: ד וַיִּשְׁלַח
יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה לַחֲקֹלָה
לְיַת עָנֵה: ה וַאֲמַר לְהֵן חָזֵי אֲנָא
יָת סְבַר אַפֵּי אֲבוּכֶן אַרֵי לֵיתוֹהִי
עִמִּי כְּמַאתְמָלִי וּמִדְּקַמּוֹהִי וֵאלָהַהּ
דְּאַבָּא הֲוָה בְּסַעְדִּי: ו וְאַתִּין
יְדַעְתִּין אַרֵי בְּכָל חֵילִי פָּלְחִית
יָת אֲבוּכֶן: ז וַאֲבוּכֶן שְׁקַר בִּי
וְאַשְׁנִי יָת אַגְרִי עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא
שְׁבָקַהּ יְיָ לְאַבְאָשָׁא עִמִּי: ח אִם
כְּדֵין הֲוָה אָמַר נְמוֹרִין יְהֵא אַגְרָךְ

וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ: ד וַיִּשְׁלַח
יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה
אֶל־צֹאנוֹ: ה וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אֲנֹכִי
אֶת־פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמוֹל
שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי:
ו וְאַתֶּנָּה יְדַעְתֶּן כִּי בְּכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי
אֶת־אֲבִיכֶן: ז וַאֲבִיכֶן הִתֵּל בִּי וְהֶחֱלִף
אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ
אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי: ח אִם־כֹּה יֹאמַר

לקט בהיר

שוב אל ארץ אבותיך ואהיה עמך, אין קושיא, שפירושו מאמר שהבטחתני שתשרה שכינתך עלי ל"כ בהברה שעשו לא יהרוג אותי כדי שיוכל להתקיים הבטחתך בבית אבי (רא"ם): ג) ולא אמר עשרה פעמים, ומונים כלשון מנינים שעד עשרה הוא מנין אחד, ואחר עשרה מחברים למנות מא' וכמו שמפרש רש"י בדיבור הסמוך, ול"כ בעשרת מנין הוא מאה (ג"א):

רש"י

לעמוד אי אפשר* להשרות שכינתי עליך (תנחומא): (ד) **ויקרא לרחל וללאה.** לרחל תחלה (ש"ב) ואח"כ ללאה, שהיא היתה עקרת* הבית, שבשבילה חדווג יעקב עם לבן, ואף בזיה של לאה מודיע בדבר, שהרי בונה ובית דינו משבע יהודה אומרים (רות ד' י"א) כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן וגו' הקדימו רחל ללאה: (ז) **עשרת מונים.** אין מוניס[1] פחות מעשרה (ב"מ): **מונים.** לשון סכום כלל החשבון וכן

אור החיים

הכתוב יחד:

ה. **ויאמר** להן רואה אנכי וגו'[1]. פי' ואם תאמר שיש לו טעם נכון כי הוא רואה כי שלך גדול משלו ופרנסת מאוד, לזה אמר ואלהי אבי היה עמדי הו ברכה מאת ה'[2]:

ז. **ואביכן** וגו'. לרוך לדעת מה הוא ההתול שהיה מהתל בו, ואם עברת הדרך[1], זה גזלן מקרי. ואולי כי לבן הרגיש מפעם ראשונה שראה שילדו הלאן ברבוי מין הנוגע ליעקב בחלקו לזה נתחכם ואמר בודאי הלא דבר רואה[1], לזה היה אומר לו מין אחד בתחילה ואחר שיחמו הלאן היה אחר בו בין עיבור לולדה ולוקח לעצמו מין שאמר, ומיחד ליעקב מין אחר, ולזה לא יקרא אלא התול[1] שפעמים אומר כך ופעמים וכו':

ח. **אם** כה יאמר. והגם שתנאי הראשון היה שיעול נקודים ועלוחים[1], לא עמד בדבר אלא אחת מהרה הסכים לתת לו. עוד כועס

אור בהיר

ותחבולה שיוכל ליתן עמו עד שיקח רצונו, ואז יפרד וילך ממנו בלי בריחה. קלג) למה כפל ואמר כאן ואלקי אבי היה עמדי, הלא בסוף הבריו אמר בפרעות אנכי הקל וגו' קום לא וגו', ותרגם שאין פירוש היה עמדי לגזוח אותי לשון, אלא פירושו היה עמדי לשמרני ולברכני. קלד) ולא גנבתיו ממנו. קלה) פירוש שיהי התנאי שהיה ביניהם. קלו) מפתח יעקב בחכמתו עשה זאת. קלז) שעד שלא ילדו ואין ידוע האיך יהיו, יכול לשנות התנאי. קלח) ולמה אם כן אמר רק אחד מהם.

אל תלעגו לדברי חכמים

(5)

מגיל מה שמעתם

אל תלעגו לדברי חכמים

אל תלעגו לדברי חכמים, כי מהם תצא תורה לכל ישראל.

אָדָם לוֹמַר יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁתּוֹצִיאֵנִי מֵאֲפִלָּה לְאוֹרָה בְּשַׁחֲרִית צָרִיךְ לוֹמַר מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁהוֹצֵאתָנִי מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה בְּמִנְחָה צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁכְּשֵׁם שֶׁזִּכִּיתָנִי לִרְאוֹת חַמָּה בִּזְרִיחָתָהּ כָּךְ תְּזַכֵּנִי לִרְאוֹתָהּ בִּשְׁקִיעָתָהּ. דָּבָר אַחֵר וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַדַּאי אָמְרִי כְּנֶגֶד תְּמִידִים תִּקָּנוּם תְּפִלַּת הַשַּׁחַר כְּנֶגֶד תָּמִיד של שַׁחַר תְּפִלַּת מִנְחָה כְּנֶגֶד תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם תְּפִלַּת הָעֶרֶב אֵין לָהּ קָבַע אָמַר רַ׳ תַּנְחוּמָא אֲפִלּוּ תְּפִלַּת הָעֶרֶב יֵשׁ לָהּ קָבַע כְּנֶגֶד אֲבָרִים וּפְדָרִים שֶׁהָיוּ מִתְאַכְּלִים בָּאוּר עַל הַמִּזְבֵּחַ.

במעמד היום, במעמד השמש, "לפי שהיום משתנה שלש מעמים בכל יום, בשחרית — השמש בסזרה, ובצהרים — באמצע הרקיע, ובמנחה — במערב" (תנחו׳ חיי שרה שם), ולכן הדין נותן כי — בערבית, האדם — צריך לומר: "יהי רצון מלפניך, ה׳ אלהי ואלהי אבותי, שתוציאני מאפילה — זו, הבאה עלי — לאורה, ואילו — בשחרית, הוא — צריך לומר: "מודה אני לפניך, ה׳ אלהי ואלהי אבותי, שהוצאתני מאפילה — של הלילה — לאורה — של בוקר, ואילו — במנחה, צריך אדם לומר: "יהי רצון מלפניך, ה׳ אלהי, שכשם שזכיתני לראות — הבוקר — חמה בזריחתה, כך תזכני — היום — לראותה בשקיעתה, וכנגד שלש הרגשות הבעת לב אלו תקנו חכמים תפילות הראות וסיפור שבחי המקום שבתפילות אלו (בדב״ר שם, עי״ש).

דבר אחר: "ויפגע במקום" — יעקב אבינו התפלל שם במקום של בית המקדש, שהוא מקום הקרבת הקרבנות, שיש קשר בין הקרבנות לתפילות, וכאשר — רבנן אמרי: "תמלות" (ברכות שם), כנגד — קרבנות — תמידין — שמקריבים בבית המקדש בכל יום — תקנום — "אנשי כנסת הגדולה" (רש״י בברכות שם), שאין מי שאומר שהאבות הם שהתקינו את שלושת התפילות שבכל יום, מודה הוא שאנשי כנסת הגדולה סמכום ותקנום לישראל בזמנם. בתחילת ימי הבית השני, כנגד הקרבנות (גמ׳ ברכות שם, במסקנת השגיא, עי״ש): "תפילת השחר" — תקנו — כנגד — קרבן — תמיד של שחר, ואילו — תפילת מנחה — שבין הערבים, תקנו — כנגד — קרבן — תמיד של בין הערבים, פסי׳ ששניהם, אמורים בתורה (במדבר כח, א-ח), ואילו "תפילת הערב — להתפלל ערבית, שתקנו חכמים — לא מצאו לה קבע" (ילקו״ש קאו, קיט״ו) — "לא מצאו — עבודת ערב בבית המקדש — במו״ת תלויות — ולומה שתפילת ערבית היא כנגדה, ולא קבעוה אלא או כנגד תפילתו של יעקב, או שהיום משתנה קיום לילה, כאמור ושנו אותה — חכמים כמשנה — שתם, בלי זמן קבוע בשעות הלילה עצמן, כמו שחרית ומנחה שיש להם שעות מיוחדות בדם, לפי שעות הקרבת קרבנות התמיד של שחר ושל בין הערבים. הדא הוא דתנינן (ברש״ש שם) — זה, ששנינו, במשנתנו (ברכות כו.): "תפילת הערב — אין לה קבע" — "כל הלילה זמנה" (רש״י שם), וגם לומר "אין לה קבע" — כלומר: "תפילת ערבית — רשות" (גמ׳ שם כז:), כי היא לא נקבעה כנגד איזו עבודה שבמקדש, כאמור.

אבל כך — אמר רבי תנחומא: גם — אפילו תפילת הערב יש לה קבע — יש לה כנגד איזו עבודה שבמקדש קבעוה חכמים, וקביעת זמנה הוא כנגד זמנה של אותה עבודה, והיא — כנגד

ד יַ. וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם בִּקֵּשׁ לַעֲבֹר נַעֲשָׂה הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּמִין כִּתֵּל לְפָנָיו.

כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ רַבָּנָן אָמְרִי כִּיבָא הַשֶּׁמֶשׁ מְלַמֵּד שֶׁהִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גַּלְגַּל חַמָּה שֶׁלֹּא בְעוֹנָתָהּ בִּשְׁבִיל לְדַבֵּר עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּצִנְעָה מָשָׁל לְאוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁבָּא אֶצְלוֹ לִפְרָקִים אָמַר הַמֶּלֶךְ כִּיבוּ אֶת הַנֵּרוֹת כִּיבוּ הַפַּנְסִין שֶׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ לְדַבֵּר עִם אוֹהֲבִי בְּצִנְעָה כָּךְ הִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גַּלְגַּל חַמָּה שֶׁלֹּא בְעוֹנָתָהּ בִּשְׁבִיל לְדַבֵּר

מסורת המדרש
יַ. ויפגע במקום ל״ש כאן. קיי. מלמד שהשקיע הקב״ה גלגל חמה מעהדרין. זה. חולין צא. קיי״ר פ״ג״ר. ע״ר״א פל״ה. ע״ע אנ״ב סמ״ה.

איברים — של קרבנות "העולה", וביניהם גם התמיד של הערב. ופדרים — חלבים, של קרבנות "חטאת", "אשם", ו"שלמים", ששחטום במשך כל היום — שהיו מתאכלים באור — באש, אשר — על המזבח, במשך כל הלילה, שאחרי יום שחיטתן, "ומפי מה אמרו — חכמים, במשנתו האמורה: "תפילת הערב — אין לה קבע" — אין לה זמן קבוע של שעות בתוך הלילה: שהרי איברים ופדרים שלא נתעכלו — על האש שעל המזבח — מערב — עד הלילה, קרבים והולכים — מעל האש המזבח, שהועלו לשם מבעה״ים, אל מערבת האש, להתעכל — כל הלילה" (ברכות שם) — פולה, בלי זמן של שעות קבועות בתוך הלילה, ולכן אין גם קבע של שעות לתפילת ערבית זו, אבל "תפילת ערבית — חובה" (גמ׳ שם כז:).

יַ. ד״א: "ויפגע במקום" — אמר "ויפגע" שהוא נאמר בדרך כלל על פגישה, אל מול פני גוף העומד מנגד, ולא על ביאה אל מקום, ששם, ואמר "במקום" ולא פירש איזה מקום לומר לך כי כאשר יעקב — בקש (= רצה) לעבור — ולהמשיך בדרכו ממקום המקדש שהיה בו — נעשה — כל המקום, השמים, של כל — העולם כולו, כמין כותל — עומד — לפניו, ומעכב בעדו מלהמשיך בדרכו, ובו פגע יעקב ונתעכב, וכלומר, שהחישן לו, והחישן עכב בעדו כמחסום העומד מולו (נוה״ק), שכך עשה לו הקב״ה כדי שישאר ללון שם במקום הקדוש ההוא, שכן "אמר הקב״ה: צדיק זה בא לבית מלוני, למקום המקדש, והוא — יפטר — וילך, מכאן — בלא לינה"!! מיד בא השמש" (סנהדרין צח.) — ונכנס לאוהל ושקע בטרם זמנו.

וזהו שאומר הכתוב: "כי בא השמש" — ואין שכבר אמר הכתוב "וילן שם", ואני יודע שהוא מפני שחשכה לו, הוסיף לומר עוד "כי בא השמש" (עי׳ רש״י שם), "כי בא" — רבנן אמרי: דרוש — "כיבא" — "כיבה" (גי׳ ע״ר, וי״ת בגל״ש קאו, קיז), הקב״ה, את — השמש, והרי — מלמד — אותנו כתוב זה — שהשקיע הקב״ה — את — גלגל חמה שלא בעונתה, ועשה לילה בטרם הגיעה העת, בשביל לדבר עם יעקב אבינו — במקום הקדוש — בצינעה — בחלום לילה (עי׳ בהערות בסוה״ס), משל — למה הדבר דומה: לאוהבו של מלך, שבא אצלו לפרקים — לזמנים רחוקים, ולכן היה המלך חפץ להתיחד עמו ולדבר אתו בייחוד, לכן — אמר המלך — למשרתיו: "כבו את הנרות — שבתוך הבית (כצ״ל וכן להלן), כבו הפנסין — שבחצרות, שלא יתהלכו אנשים בחצר ובבית, שאני מבקש (= רוצה) לדבר עם אוהבי בצינעה" — בסתר, שלא לעין כל רואה, אלא בייחוד גמור, כך — הוא המשל: השקיע הקב״ה גלגל חמה — ביום

לאלקי אביו יצחק. והנה בגמ׳ ובמרדשות איפלגי אם הקריבו בני נח שלמים, ואפילו למ״ד הקריבו מצינו רק אחר יעק״א. והטעם יש לומר משום דג׳ אבות תיקנו חטא אדה״ר ויעקב השלים את התיקון. וע״כ כל עוד שלא נתקן חטא אכילת האיסור לא יתכן לאכול קדשים ומשלחן גבוה קזכו, אך יעקב שהשלים התיקון, ממנו התחילה אכילת קדשים. וע״כ יצחק לא צוה לעשו לא פסח ולא חגיגה, שיצחק מצדו עוד לא הגיע לאכילת קדשים, רק יעקב מצדו האכיל ליצחק פסח וחגיגה שהוא ידע שהשלים התיקון ושוב גם יצחק מותר באכילת קדשים. ויש לומר דגם חטא חוה שהאכילה לאדה״ר את האיסור הי׳ צריך להתקן מקודם, וזה נתקן ע״י רבקה שעשתה את המטעמים לאכילת מצוה זו, ע״כ מאז והלאה הגיע זמן אכילת קדשים. ויש לומר שמזה נסתעף הא דויבא לו יין וישת, אף שיצחק לא צוה כלל לעשו דבר יין, דהנה אמרו ז״ל (ב״ר פ׳ י״ט) בחוה שסחטה ענבים ונתנה לו, וטרם שנתקן חטאה הי׳ היין בשפל המצב ולא הי׳ ראוי לשתייתו של יצחק, ואפשר מטעם זה נכשל נח ביין, אך יעקב שידע שנתקן החטא ע״י רבקה ע״כ הביא גם יין. ויובן ביותר לפי דברי זוה״ק שהביא יין דמנטרא, שלא יתכן קודם תיקון החטא וכמו אכילת קדשים כנ״ל:

ונראה דגם לדידן מושכין עלינו התיקון ע״י אכילת שבת וקידוש היום, ואולי רמזו זה באמרם ז״ל (ב״ב צ״ז:) סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום, שהוא תיקון לחטא חוה שסחטה ענבים ונתנה לאדה״ר.

פרשת ויצא

שנת תרע״א

במד״ר (פ׳ ס״ט) צמאה לך נפשי כמה לך בשרי. כשם שנפשי צמאה לך כך דמ״ח אברי שיש בי צמאים לך. מבואר מזה דיעקב אע״ה הי׳ גופו ג״כ במדריגת הנפש. ובזח יובן מה שיעקב אבינו תיקן תפלת ערבית. דתפילות כנגד תמידים תקנום, ותפילת שחר ותפילת מנחה כנגד זריקת דם התמידין ותפילת הערב כנגד האברים והפדרים שהיו מתעכלין והולכין כל הלילה. והנה הדם הוא הנפש ותבא נפש ותכפר על הנפש, ועיקר הכפרה היא בדם ע״כ הוא כפרה על הנפש לבד, ואברים ופדרים אין עיקר הכפרה תלוי׳ בהם, וממילא גופו של אדם שהוא בהתדמות אברים ופדרים אין לו עיקר כפרה בקרבן, ולכך קודם יעקב לא תיקנו תפילה כנגד זה, אבל יעקב שהעלה את הגוף למדרגת הנפש תיקן תפילת הערב שגם הגוף תהי׳ לו כפרה כמו הנפש:

שלחני ואלכה וגו׳. פירש״י כיון שנולד שטנו של עשו וכו׳ שעשו דומה לקש ויוסף ללהבה ולהבה שולטת למרחוק. ויש להבין הלא עוד הי׳ לו ליעקא״ה לעשות כל הבירורין שעשה אח״כ במקלות. ויבואר עפ״י מ״ש האר״י ז״ל בענין גלות ישראל שהיא רק לבדר את הניצוצות הקדושים, א״כ אם לא חטאו ישראל היאך היו מתבררים, וכתב הוא ז״ל שאם לא חטאו ישראל היו כל הניצוצות הקדושים באים אליהם מרחוק לארצם, יע״ש. וזו גופא היתה כוונת יעקא״ה אחר שנולד יוסף ששולט למרחוק, חשב שיהי׳ בכחו למשוך כל הניצוצות שמה לא״י ולשם יבואו אליו. ומה שלא הי׳

(8)

כן הוצרך לחיות עוד בגלות הוא מטעם שלא נתעברה עוד רחל בבנימין. כי יוסף הי׳ צדיק דלעילא ובנימין צדיק דלתתא. ופירוש צדיק לתתא ולעילא נראה כי צדיק דלעילא ממשיך כל ההשפעות מלעילא למדת מלכות עד שיבואו לתתא, וצדיק לתתא ממשיך כל התפילות ומעשי עוה״ז שצדיכין עלי׳ למדת מלכות ומעלה אותם. וז״ש (תהלים קי״ח) צדיקים יבואו בו, ששני הצדיקים יבואו בשער ה׳ שצריכין לשני הצדיקים שיעלו הכל כנ״ל. ולכך כשראה יעקב אבינו שנתעברה רחל בבנימין לא רצה להתעכב כלל, כי אחר שכבר בא הזמן לבנימין לבוא לעולם א״כ יושלמו כל מעשי הבירורין גם בא״י ומרחוק יבואו. אך יש להבין דבתחילה מה כסבור ולבסוף מה כסבור. ויש לומר דמה שניתם אח״כ על תחילת מחשבתו והמתין על בנימין, דהנה (ויק״ר פ׳ ל״ד) יותר ממה שבעה״ב עושה עם העני העני עושה עם הבעה״ב, ובכן יותר ממה שדצה יעקב לברר הניצוצות הקדושים מלבן, רצו חלקי הקדושה שבלבן להתברר ממנו ולבוא ליעקב להמשך אחריו. והנה מובן שהבירורים שעושים בא״י הוא באופן יותר טוב מהבירורים שעושין בחו״ל, וא״כ אחר שכל עבודתו של יעקב היתה להוציא הניצוצות הקדושין מלבן, ואם כבר הי׳ מקום שיבואו חלקי הקדושה מלבן ליעקב לא״י, בודאי היו חלקי הקדושה שבלבן רוצים בזה יותר, ואחר שראה יעקב שלבן רוצה שיתעכב עוד בחרן, הבין שעריין אי אפשר שיבואו שמה לא״י, כי הסיב יעקב להבין שלבן הי׳ מוחל כל ההשפעות והברכות שבאו ללבן לרגל יעקב כדי שלא יצטרך להבים בפניו, כי לבן ביקש לעקור את הכל והי׳ שונאו מאוד וכבש״ס גיטין (נ״ו:) ליתי אינש דלא מיתבא דעתיך מיני׳ וליחליף קמך דכתיב ורוח נבאה תיבש גרם, אך חלקי הקדושה שבלבן דיברו בו והכריחו אותו לבקש מיעקב שיתעכבו שם כדי להתברר מלבן ולהמשך אחר יעקב, ומזה הבין שאי אפשר עוד שיבואו מרחוק אליו לא״י דאל״כ הי׳ בוחרים בזה יותר להתברר בא״י הקדושה, כי משם יתרי׳ הבירור עצהיו״ט כנ״ל, ומזה הבין שעדיין חסר לו בנימין ולכך נתעכב עוד והסתין על צדיק דלתתא זה בנימין.

שנת תרע״ב

במד״ר (פ׳ ס״ח) וילן שם כי בא השמש. רבנן אמרי כי בא השמש מלמד שהשקיע הקב״ה גלגל חמה שלא בעונתה בשביל לדבר עם יעקב אבינו בצנעה, משל לאוהבו של מלך שבא אצלו לפרקים אמר המלך כבו את הנרות ככו את הפנסין שאני מבקש לדבר עם אוהבי בצנעה, כך השקיע הקב״ה גלגל חמה שלא בעונתה בשביל לדבר עם יעקב בצנעה. ויש להבין ענין המשל בנמשל שאין שייך בנמשל לומר שרצה לדבר בצנעה כדי שלא ישמיעו שאר בני אדם כמו במשל.

ונראה דהנה אין הנבואה שורה בחו״ל רק כשהתנבא מקומם בארץ (כבש״ם מ״ק כ״ה.). והטעם יש לומר דהנה נבואה היא ענין התדבקות הנפש בשרשה, אך הגוף הוא דבר החוצץ בפני הנפש. וע״כ בארץ הקדושה חלה על גוף הארץ שהיא דומם, ובודאי ששם גם הדומם יש לו הזדככות בצד מה, זה פועל ג״כ על גוף האדם שמקבל צורת מזוכך שלא יחצוץ עוד בפני הנפש, וע״כ כשהתנבא בארץ וקיבל הגוף צורת מזוכך שוב שורה הנבואה עליו אפי׳ בחו״ל. והנה בש״ס חגיגה (ה׳:) אעפ״י שהסתרתי פני מהם בחלום אדבר בו, ונראה מזה שבחלום יכולה הנבואה לחול אפי׳ בחו״ל, והטעם כנ״ל דמה שאין הנבואה שורה בחו״ל הוא מצד הגוף החוצץ, ובחלום כשהאדם ישן הנפש מופשטת מהגוף,

ואדם הזוכה לזה יכול לדבק אז נפשו בשדשה:

והנה בזוה"ק ויצא יעקב מבאר שבע, ר' שמעון אמר נפק מכללא דארעא דישראל. ולכאורה אינו מובן שעדיין הי' בארץ ישראל עד הפרשה השני' וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם. ונראה עפ"י מה שאמרנו במק"א בשם כ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה שכל מקום שדעתו של אדם שם נחשב כאילו הוא שם בפועל, ודייק לה מפתניתין (פ"ד דעירובין) הי' מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי בעיקרו קנה שם שביתה כאילו הי' שם בפועל. וא"כ בשיצא על דעת ללכת לחרן, בס"ש רש"י וילך חרנה יצא ללכת לחרן, נחשב כאילו הי' שם בפועל תיכף כשפנה שכמו מבאר שבע. וזהו שכתב הזוה"ק דנפק מכללא דארעא דישראל, וכמו שאיתא במדרש שכל הפרשה מרמזת על גלות ישראל. והנה סולם זה אלמו של נבוכדנצר אף דהמראה הי' בעודנו בארץ ואיך ירמוז זה על חוץ לארץ, וע"כ כנ"ל שתיכף מיציאתו מבאר שבע נחשב כאילו הוא בחו"ל:

ולפי"ש יובן סעמו של דבר מה שלא היתה לו נבואה בחקיץ.

ובזוה"ק (קמ"ב) חקשה וכי יעקב קדישא דאיהו שלימא דאבהן בחלמא אתגלי עלוי ובאתר דא קדישא לא חמא אלא בחלמא, ותירץ משום דעדיין לא נסיב ויצחק הוה קיים. ובחרן דנסיב ואעפי"כ כתיב וארא בחלום חמן אתר גרים ויצחק הוה קיים. ולפי דרכנו יש לומר עוד טעם מאחר דחשיב כאילו הוא בחו"ל ואין הנבואה שורה רק כשתנבא פעם בארץ, ומאחר שלא מצינו לו נבואה מקדם בארץ ע"כ לא באה אליו הנבואה אלא בחלום. ואולי יש לומר דמה שהזוה"ק לא תירץ כן, רש"י לשיטתי' דאזיל בתר כוונה, ולעולם חשבינן סוף, ותכלית הכוונה, ומאחר שלא הי' רצונו להשאר שם רק לשוב אח"כ לא"י, אי אפשר לחשוב כאילו הוא לגמרי בחו"ל, ומ"נ אי אזלת בתר מה שהוא בפועל הרי הוא בפועל בא"י, ואי כתר הכוונה צריכין לחשוב תכלית הכוונה. ולפי דרכנו כפי חריוק מפתני' דעירובין אזלינן בתר הכוונה אבל לא בתר תכלית הכוונה, שהרי שם תכלית הכוונה שיהי' רשאי לילך עי"כ לביתו ולמה יקנה שביתה בעיקר תאילן או הגדר, אלא דאי דאזלינן בתר הכוונה ולא בתר התכנית.

ולפי"ז ניחא מה דבחרן מצינו מאמר השי' אליו להדיא (ל"א ג') ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו' ולא בחלום, והיינו כי זה הי' אחר שראה את פני לבן והנה איננו עמו כתמול שלשום ויהב דעתי' למיהדר וכיון שדעתו הי' בארץ שוב נחשב כאילו הוא בארץ, וע"כ באה לו הנבואה בהקיץ, אבל קודם זה בחרן נאמר ואשא עיני וארא בחלום [ועיין רמב"ן ל"א י"ג כי הא דאמר ויאמר אלי מלאך האלקים בחלום, זה הי' בהיותו עובד בבית לבן בצאנו בעת יחם הצאן, ומאמר אנכי האל בית אל הי' קודם הנסיעה ואיננו חלום אחר עם הא דלעיל. אלא שמפשט לשון הרמב"ן נראה שגם זה הי' בחלום אלא חלום אחר הוא, ולפי דרכנו לא נעקור חכתוב מפשוטו שזה הי' מראה בהקיץ. ואולי הרמב"ן לא דקדק בזה באשר לא איירי בענין חלום או בהקיץ רק אם הוא מאמר אחד או שנים]:

ולפי מה שכתבנו נבוא לביאור דברי המדרש הנצב פתח דברינו בשביל לדבר עם יעקב בצנעה, היינו שיהי' בחלום בשעה שהנפש נפשטת מהגוף ויהי' בצנעה מהגוף שלא יחצון בעד המראה, וע"כ השקיע לגלגל חמה שלא בעונתה כדי שילין שם ותתפשט הנפש מהגוף ויקבל הנבואה בחלום ולא יחצון הגוף, והוא ממש כעין המשל שרוצה לדבר עם אוהבו בצנעה שלא יחצצו ויטרידוהו זולתם:

במד"ר (פ' ס"ח) ויקח מאבני המקום, ר' יהודה ור' נחמי' ורבנן. ר"י אמר שתים עשרה אבנים נטל כך גזר הקב"ה שהוא מעמיד י"ב שבטים. אמר אברהם לא העמידן יצחק לא העמידן אני אם מתאחות הן י"ב אבנים זו לזו יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים, כיון שנתאחו י"ב אבנים זו לזו ידע שהוא מעמיד י"ב שבטים. ר"נ אומר נטל ג' אבנים אמר אברהם יחד הקב"ה שמו עליו יצחק יחד הקב"ה שמו עליו ואני אם מתאחות הן ג' אבנים זו לזו יודע אני שחקב"ה מיחד שמו עלי, וכיון שנתאחו ידע שהקב"ה מיחד שמו עליו. ורבנן אמרי מיעוט אבנים שתים אברהם יצא ממנו מסולת ישמעאל וכל בני קטורה, מיצחק יצא עשו וכל אלופיו, ואני אם מתאחות הן ב' אבנים זו לזו יודע אני שאינו יוצא תימני מסולת.

נראה לפרש דהנה כתיב (מלכים א' י"ח) ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב אשר הי' דבר ה' אליו לאמור ישראל יהי' שמך. ונראה דהא שצריך י"ב אבנים כמספר השבטים, משום דאליהו הקריב בשעת איסור הבמות עפ"י הדבור. וענין איסור הבמות נראה דעבודת הקרבנות היא מצד הכלל ולא מצד הפרט, ואף שיש קרבן יחיד, מ"מ הוא מצד התכללות וכל מידי דליתא בציבור ליתא ביחיד כבש"ס פסחים. וע"כ אף למ"ד ירושלים נתחלקה לשבטים מ"מ כשגבה דוד את הכסף ליתן לאדונה מחיר מקום המקדש גבה הכסף מכל השבטים. ואילו נמי כשנתחלקה הארץ, הניחו דשנו של יריחו מלהתחלק ואמרו כל מי שיבנה בתמ"ק בחלקו יסלנה. הרי דמקום המקדש הי' מחירו מכל קהל עדת ישראל, וא"כ יש בו כח הכלל. ושילה אף דלא הי' לכל השבטים חלק בו, מ"מ באשר הוא בחלקו של יוסף שהוא צדיק יסוד עולם וכל ישראל נקראים על שם יוסף יש בו נמי כח כל הכלל. וע"כ אליהו שהקריב עפ"י הדיבור בשעת איסור הבמות, עשה תיקון לזה בצד מה, שנטל י"ב אבנים כמספר שבטי בני יעקב למען יהי' במזבח ההוא כח הכלל. ובמק"א פירשנו סיום הכתוב אשר הי' דבר ה' אליו ישראל יהי' שמך. כי בתקח"ז ישראל הוא אותיות שיר אל אל מימינא שיר משמאלא, והוא שם הכולל, ובכח זה עשה אליהו את המזבח:

והנה י"ב שבטים שבהם כח התכללות לאו משום שהם כל קהל ישראל לבד, ואילו לא הי' ליעקב רק ששה בנים היו שש אבנים בלבד כנגד כל הכלל כולו, אלא שמספר י"ב הוא מספר הכולל, י"ב צרופי הוי', י"ב גבולי אלכסון, י"ב מזלות, י"ב חדשים בשנה, וע"כ גזר הקב"ה ששבטי ישראל יהיו י"ב כמספר זה, באשר ישראל הם כלל העולם כולו ע"כ צריך להיות מספר השבטים כמספר כלל העולם שהוא י"ב. וע"כ לא העמידן, כי אברהם מדתו חסד קו ימין, ואף דאברהם הי' שקול ככל העולם כבמדרש (פ' לך) שע"כ נקרא אברהם עברי שאילו הי' כל העולם מעבר אחד ואברהם מעבר אחד הי' הוא מכריע את כולם, מ"מ לא הי' יכול להעמיד י"ב השבטים, כי מן הפרט לא יצא כלל. וכן יצחק לא העמידן, שיצחק היתה מדתו מחד, ובמדרש (ריש פ' תולדות) ראו' היתה דבקה שיעמדו ממנה י"ב שבטים, ובפסיקתא שעשו עם כשהוא יוצא ממעי אמו חתך מסרין שלה שלא תלד. נראה דס"ל דיצחק באשר הי' כולו כלול ובטל להש"י לא שייך לומר עליו שהי' פרטי והיתה יכול להעמיד י"ב שבטים לולא עשו שחתך מסרין שלה. ויש לומר שרמזו בזה כי קשה לומר שיהי' הדבר כפשוטו, והוא מה ששמעתי מכ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה שדייק לה מהא דש"ס סנהדרין (פ"ח:) דאי לולב צריך אגד אי מייתי מין חמישי גרוע ועומד הוא, דבאם אחד מן האגודה אינו ראוי הרי הוא מקלקל את הכל ושוב אין לנשארים עוד שם אגודה. וכזה י"ל דהיינו פירושו דהתך

לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יְוָיָכִין: ז הָיֹה הָיָה דְבַר־יְהוָה
אֶל־יְחֶזְקֵאל בֶּן־בּוּזִי הַכֹּהֵן בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים
עַל־נְהַר־כְּבָר וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד־יְהוָה: ס
ד וָאֵרָא וְהִנֵּה רוּחַ סְעָרָה בָּאָה מִן־הַצָּפוֹן
תִּפְנֶן רוּחַ גְּבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ: ס וַחֲזִית וְהָא רוּחַ עֲלְעוֹלָא אָתֵי מִן צִפּוּנָא עֲנָן רַב וְאֶשְׁתָּא

ג מְהַוֵּי הֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יְחֶזְקֵאל בַּר בּוּזִי כַּהֲנָא בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל תְּב תְּגִינוּת וְאִתְמַלֵּל עִמֵּיהּ בְּמָדִינַת אַרְעָא כַּסְדָּאֵי עַל נְהַר כְּבָר וּשְׁרַת עֲלוֹהִי

רש"י

(ג) היה היה דבר ה'. אמרו רבותיו (מו"ק כה.) היה כבר, לפי שאין השכינה שורה על נביא בחולה לאחר חלא על ידי שטרחה עליו תפילה בחרך. ושמנו בברייתא דמכילתא, בן אדם עמוד על רגליך (לקמן ב א), הוא היה מתילת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר, ויש אומרים בן אדם חוד מידה (לקמן ז ג) הוא מתילת הספר. ואומר אני שאותה נבואה נאמרה לו קודם שגלו, שהיא רואה ליאמר לו באחרן שאין מפורש בה גולה, והיא מיכרת מתילת שליחתו אליהם. ויונתן אף הוא כך מרגש, מהוי הוה פתגם נבואה מן קדם ה' עם יחזקאל בר בוזי כהנא בארץ ישראל בתגינות. (ד) רוח סערה באה מן הצפון. כמו שנאמר (ירמיה ו יד) מצפון תפתח הרעה. ולמה

תרגום יונתן

ד וַהֲוָה חֲזִי וְהָא רוּחָא עֲלְעוֹלָא אָתָיָא מִן צִפּוּנָא עֲנָנָא רַבָּא וְאֶשָׁתָא מִתְלַקַּחַת וְנֻגָּהּ לֵהּ סְבִיב וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחַשְׁמַל מִתּוֹךְ הָאֶשׁ: ה וּמִתּוֹכָהּ דְּמוּת אַרְבַּע חַיָּות וְזֶה מַרְאֵיהֶן דְּמוּת אָדָם

רש"י

(ד) אתיא מן צפונא. לפי כל העולם מתחת לגלגל שלא ימרו הלומות ביד אומה שפלה [illegible] כי, שכשדים אומה שפלה היו שנאמר [illegible] (יג:) זה העם לא היה. כך דרשו רבותיו [illegible] תגיגה (יג:): ונגה לו. לענן סביב מבחוץ, [illegible] שעמידין ישראל ליגאל משם: כעין [illegible] השמל. שמל מלשון שמו כך, וכעין גוון שלו [illegible] מתוך האש. וכך אמרו רבותיו (תגיגה יג.) [illegible] נמיוק אחד שהיה דומה במעשה מרכבה [illegible] בחשמל, ויצאה אש מתחשמל ואכלתו. [illegible] (שם יג:) כי המלה מורכבת, נאמרה [illegible] חשמל. אמר רב יהודה חיות אש ממללות. [illegible] עמיס אשות ומים ומים ממללות, בשעה [illegible] אינו אלא מפי הקב"ה אשות, בשעה שאין [illegible] הדיבור יוצא מפי הקב"ה ממללות, כלומר משמעות ומהללות את האש. ויתכן שיהא חשמל שם הענין שהוא קרוב לענין האש, כי אמר חשמל מתוך האש, ואמר (פסוק ט) כעין חשמל כמראה אש יש לה סביב ממראה מתניו ולמעלה, ואמר במראה השמיה (לקמן ח ב) ומתמיו ולמעלה כמראה זהר כעין החשמלה. (פוספס שמוגל): ומתוכה. של אותה האש ראיתי כעין חשמל הנראה מתוך האש, ולא נודע מהו. ומדרש שדרשו ר' רבותיו (תגיגה יג:) חיות אש ממללות, איני מיוחס על הענין: (ה) דמות אדם להנה. יש לתמוה שהרי אף דמות שור ואריה ונשר להנה. ונראה בעיני לפי זאת אב לכולם קילם הנביא את המרכבה בו, והוא דמות פרצופו של יעקב אביו:

מצודת ציון

(ד) אתלקחת. מתלהב ובוער, כמו ואש מתלקחת בתוך [illegible] (שמות ט כד), הוא מלשון לקיחה כי הלהב נלקח [illegible] הון כדבר הנשרף: ונגהה. עין הארה חזריחה. כמו מנגה [illegible] (מלכים יד יג): כעין. כגוון. כמו ועינו כעין הבדלח [illegible] (שם ז): החשמל. הוא הון אשר באש המנוקה מן [illegible] אף היא מלה מורכבת חש מל, וחש הוא עניין [illegible] כמו את לחשות (קהלת ג ז), ומל הוא מלשון מלה [illegible] (ה) חיות. רוצה לומר ממין החי. וכן תרגם יונתן בורין: דמות. צורה:

מצודת דוד

הוא רמז על מלך בבל והכשרים שהמה מצפון ארץ ישראל והמה יבואו על ארץ ישראל כשטף אף: ענן גדול. גם ראה ענן גדול, והוא רמז על חשכת הצרות הבאות עליה: ואש מתלקחת. והוא רמז על שריפת בית ה': ונוגה לו סביב. סביבות הדברים האלה ראה נוגה והארה, והוא רמז שאחר כל הצרות יהיו מסובבים באור ישועה: ומתוכה. הדבר שבתוך כל אתת והוא הדבר המסבב ומביא את כל אלה הוא כגוון החשמל הנראה מתוך האש והוא הזך אשר באש [illegible] מן העשן ער שכמעט לא יוכל העין להשיגו כמו שהיא, והוא לרמז שבין ההרעה ובין הטובה לא [illegible] במקרה כי אם הכל בגזירת המקום, וכנהו בשם חשמל על כי אין להשיגו, וגם חשמל היא מלה [illegible] חש מל שראוי לחשות ולשתוק מן המלול והדבור בו כי אין לתארו בשום דמיון: (ה) ומתוכה. מתוך [illegible] שוכר למעלה ראה דמות ארבע חיות: וזה מראיהן. רוצה לומר זה תואר מראה גופן שהיה להן דמות גוף אדם:

רד"ק

ויוכין. כמו יהויכין, וכן יתרדב ויהונדב, יונתן ויהונתן: (ג) היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים. אמרו רבותינו ז"ל אין השכינה שורה על הנביאים בחוצה לארץ, וכשנדבר עמהם בחוצה לארץ לא נדבר עמהם אלא במקום טהור על המים, שנאמר על נהר כבר, ואני הייתי על אובל אולי (דניאל ח ב), ואני הייתי על יד הנהר (שם י ד). ר' אלעזר בר צדוק אומר הרי הוא אומר קום צא אל הבקעה, מגיד שהבקעה בשדה, תדע שאין השכינה נגלית בחוצה לארץ, שנאמר ויקם יונה לברוח תרשישה מפני ה'. ויש אומרים כי פעם ראשונה אינו נדבר עם הנביא בחוצה לארץ, פעם שניה מדבר, ולזה נוטה דעת יונתן, שתרגם מהוה הוה פתגם מן קדם ה' עם יחזקאל וגו' כבעמד. ומה שאמר אל יחזקאל בן בוזי, היה לו לומר אלי, וכן ותהי עליו, עלי, אלא שכן דרך המקרא לפעמים, כמו נשי למך (בראשית ד כג), ואל משה אמר עלה אל ה' (שמות כד א), את יפתח ואת שמואל (ש"א יב יא), ובתרגום ירושלמי יחזקאל נביא בר ירמיהו נביא, ונקרא ירמיהו בוזי על שהיו מבזין אותו: (ד) וארא, ואש מתלקחת.

מדרשי חז"ל

ג) היה היה דבר ה' וגו' בארץ כשדים. עד שלא נבחרה ארץ ישראל, היו כל הארצות כשורות לדברות, משנבחרה ארץ ישראל, יצאו כל שאר הארצות. ואם תאמר דן אני מן הנביאים שנדבר עמהם בח"ל, לא נדבר עמהם אלא בזכות אבות, שנאמר: כה אמר ה' מנעי קולך מבכי וגו' ויש תקוה לאחריתך. ויש אומרים אע"פ שנדבר עמהם בח"ל, לא נדבר עמהם אלא במקום טהרה על מים, שנאמר: ואני הייתי על נהר אובל וכו', ואומר היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים על נהר כבר. ויש אומרים נדבר עמו בארץ ונדבר עמו בחוצה לארץ, שנאמר

(10)

עָנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב
וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחַשְׁמַל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: ה וּמִתּוֹכָהּ
דְּמוּת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזֶה מַרְאֵיהֶן דְּמוּת אָדָם

רש"י

(ה) דמות אדם להנה. יש לתמוה שהרי אף דמות שור ואריה ונשר להנה. ונראה בעיני לפי זאת אב לכולם קילם הנביא את המרכבה בו, והוא דמות פרצופו של יעקב אביו:

מצודת דוד

(ה) דמות אדם. הוא רמז שאחר כל הצרות יהיו מסובבים באור ישועה: ומתוכה. הדבר שבתוך כל אתת והוא הדבר המסבב ומביא את כל אלה הוא כגוון החשמל הנראה מתוך האש והוא הזך אשר באש [illegible] מן העשן ער שכמעט לא יוכל העין להשיגו כמו שהיא, והוא לרמז שבין ההרעה ובין הטובה לא [illegible] במקרה כי אם הכל בגזירת המקום, וכנהו בשם חשמל על כי אין להשיגו, וגם חשמל היא מלה [illegible] חש מל שראוי לחשות ולשתוק מן המלול והדבור בו כי אין לתארו בשום דמיון: (ה) ומתוכה. מתוך [illegible] שוכר למעלה ראה דמות ארבע חיות: וזה מראיהן. רוצה לומר זה תואר מראה גופן שהיה להן דמות גוף אדם:

רד"ק

פירוש מתלקחת בתוך הענן כמו ואש מתלקחת בתוך הברק (שמות ט כד): ומתוכה כעין החשמל. תרגם יונתן ומגו ענגא ומגו עלעולא כעין חשמלא מגו אשתא. ודעת רז"ל בחשמל שהוא מלאך, ואמרו (תגיגה יג.) מעשה בתינוק אחר שהיה קורא בבית רבו בספר יחזקאל, והיה מבין בחשמל, יצא אש מתשמל ושרפתו. ועור רדשוהו נוטריקון חיות אש ממללות. במתניתא תנא עתים חשות עתים ממללות, בשעה שהדבור יוצא מפי הקב"ה תשות, בשעה שאין הדבור יוצא מפי הקב"ה ממללות: (ה) ומתוכה.

૧૧૮૯૯૯

תאמר דן אני מן הנביאים שנדבר עמהם בחוצה לארץ אף על פי שנדבר עמהם בחוצה לארץ לא נדבר עמהם אלא בזכות אבות שנאמר (ירמיה לא) כה אמר יי׳ קול ברמה נשמע וגו׳ כה אמר יי׳ מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה ויש תקוה לאחריתך נאם יי׳ וגו׳. ואע״פ שנדבר עמהם בחוצה לארץ ובזכות אבות לא נדבר עמהם אלא במקום טהור של מים שנא׳ (דניאל ח) ואני הייתי על אובל אולי (שם י) ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא חדקל ו ואומר (יחזקאל א) היה היה דבר יי׳ וגו׳. וי״א נדבר עמו בארץ ונדבר עמו בחוצה לארץ שנ׳ היה היה דבר יי׳ היה שנדבר עמו בארץ היה שנדבר עמו חוצה לארץ. ר׳ אלעזר בן צדוק אומר הרי הוא אומר (שם ג) קום צא אל הבקעה ז מגיד שהבקעה כשרה. תדע שאין השכינה נגלית בחוצה לארץ שנ׳ (יונה א) ויקם יונה לברוח תרשישה וגו׳ וכי מלפני יי׳ הוא ברח והלא כבר נאמר (תהלים קלט) אנא אלך מרוחך וגו׳ אם אסק שמים שם אתה וגו׳ אשא כנפי שחר גם שם ידך תנחני וגו׳ (זכריה ד) עיני יי׳ המה ב משוטטו׳ בכל הארץ (משלי טו) בכל מקום עיני יי׳ צופות רעים וטובים אם יחתרו בשאול ג אם יחבאו בראש הכרמל ג אם ילכו בשבי (איוב לד) אין חשך ואין צלמות. אלא אמר יונה אלך בחוצה לארץ מקום שאין השכינה שורה ונגלית שהגוים קרובים לתשובה הן שלא לחייב את ישראל. משל לעבד כהן שברח מרבו אמר אלך לבית הקברות מקום שאין רבי יכול לבא אחרי אמר לו רבו יש לי כיוצא בך. כך אמר יונה אלך לי בחוצה לארץ מקום שאין השכינה נגלית שהגוים קרובין לתשובה הן שלא לחייב את ישראל אמר לו הקב״ה יש לי שלוחין כיוצא בך שנאמר (יונה א) ויי׳ הטיל רוח גדולה אל הים. נמצאת אתה אומר שלשה נביאים הם אחד תבע כבוד האב וכבוד הבן ואחד תבע כבוד האב ולא כבוד הבן ואחד תבע כבוד הבן ולא כבוד האב. ירמי׳ תבע כבוד האב וכבוד הבן שנאמר (איכה ג) נחנו פשענו ומרינו. לכך נכפלה נבואתו שנאמר (ירמיה לו) ועוד ד יוסיף עליהם דברים. אליהו תבע כבוד האב ולא כבוד הבן שנא׳ (מ״א יט) קנא קנאתי ליי׳ צבאות וגו׳. ומה נאמר (שם) ויאמר לך שוב לדרכך מדברה דמשק וגו׳ ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך על ישראל ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך שאין תלמוד לומר לנביא תחתיך אלא שאי איפשי בנבואתך. יונה תבע כבוד הבן ולא כבוד האב שנאמר (יונה ג) ויהי דבר יי׳ אל יונה שנית לאמר שנית נדבר עמו לא שלישית. רבי יונתן אומר לא הלך יונה אלא לאבד עצמו בים שנאמר (שם א) ויאמר אליהם שאוני והטילוני אל הים. וכן ה תמצא האבות והנביאים היו נותנין עצמם על ישראל במשה מה הוא אומר (שמות לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת (במדבר יא) ה אם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג אם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעתי. בדוד מהו אומר (ש״ב כד) הנה אנכי חטאתי ואנכי העויתי ואלה הצאן מה עשו תהי נא ידך בי ובבית אבי. הא בכל מקום אתה ט מוצא האבות והנביאים נתנו נפשם על ישראל:

לאמר. צא ואמור אליהם מיד דברי רבי ישמעאל שנאמר (שמות לד) ויצא ודבר. רבי אליעזר אומר צא ואמור אליהם והשיבני דבר שנאמר (שם יט) וישב משה את דברי העם אל יי׳ ואומר (יחזקאל ט) האיש לבוש הבדים אשר קסת הסופר במתניו

ב) משוטטים. ג) ואם. ד) נוסף. ה) ואם.

הגהות הגר״א ו. „ואומר היה דבר ה׳ וגו׳״ ל״ג: ז. כצ״ל: ח. תמצא משה והנביאים: ט. מוצא משה והנביאים:

ברכת הנצי״ב

לא נדבר עמהם אלא בזכות אבות שנא׳ כו׳. לימו מודגן כלל. והכראלה, שמפרש ויש תקוה לאחריתך, שיהיה מקום, כיונו נביא מבשר שלום באחריתם הגלות, ועל פיו ישובו בניס לגבולם, וזה בזכות רחל ושכר לפעולתה:

וי״א נדבר עמו בארץ כו׳. פי׳ מש״כ בביאור כספרי פי׳ בספלותך פי׳ כ׳:

שנית נדבר עמו לא שלישית. פי׳ בדיבור, אלא באמירה שהוא קל מדיבור. ומיושב כל קושיות התוס׳ יבמות ד׳ ל״ח א׳ בד״ה על ובד״ה ובב״י. ופי׳ בב״ר פ׳ לך לך פ׳ מ״ד בעשרה לשונות נקראת נבואה כי אחר היא קשה שבכולן כי ר׳ יוחנן אמר דיבור כי:

לאמר צא ואמור להם מיד. עיקר החידוש הוא מיד, דהא בפירוש כתיב דבר אל בנ״י, אלא הוסיף להזהירו

מו"ה קלונימוס קלמן הלוי זפשטין נצ"ל

בחסדים[כג], ותיקן תפילת ערבית, מדבק מדת יום בלילה, שיוכללו הגבורות בחסדים למשוך השפעות רחמים בעולם[כד].

וזה מרמז לנו הפסוק ופירוש רש"י ז"ל: ויקח מאבני המקום – 'אבני' לשון בנין, הם האבות הקדושים אשר על ידם נבנה העולם[כה]. המקום, זה הקב"ה, שהוא מקומו של עולם (נ"ר פפ, ט), היינו שיעקב אבינו לקח את מדתם מדת החסד והיראה שהם הצינורות אשר על ידם נמשכים ההשפעות לעולם, ולקחם הוא לכללם בו[כו]. וזה שפירש רש"י ז"ל עשאן כמין מרזב, רצ"ל שהוא לשון צינור הממשיך ההשפעות לעולם, סביב לראשו, היינו שהם למעלה מראשו, כירוע שמדריגתם הם קודמים אליו[כז]. והתחילו האבנים מריבות זו את זו זאת אומרת עלי יניח וכו', היינו שכל אחד מהמדות רצה להמשיך השפעתו על ידי יעקב, היינו אברהם רצה להמשיך על ידו מדת החסד – להטותו כלפי חסד, ויצחק רצה להטותו כלפי מדת הגבורה. מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, היינו שיעקב כלול משניהם והיה כולל הגבורות והחסדים והוא הבריח התיכון מקצה אל קצה, וד"ל. ודו"ק.

ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש וגו', והנה ה' נצב עליו וגו', ופרצת ימה וקדמה וגו' (מא, יא-יד). והנה אמרו חכמינו ז"ל[כח]: ויפגע, הוא לשון תפילה. במקום, הוא הר המוריה. וילן שם כי בא השמש, ששקעה לו החמה פתאום, מלמד שתיקן תפילת ערבית. ויש לדקדק, אחרי ששקעה החמה פתאום נמצא שעדיין היה ראוי להיות יום, מהיכן נלמד שתיקן תפילת ערבית דלמא תיקן תפילה אחרת. גם הלא נאמר ויפגע במקום – המרמז לתפילה – קודם כי בא השמש, ומהיכן יצא לחכמינו ז"ל שתיקן תפילת ערבית. גם איתא במדרש (נ"ל פמ, י) ויפגע במקום, שנעשה כל העולם לפניו ככותל. גם זה צריך הבנה.

ונראה לפרש על דרך ששמעתי מגדולי דבות[כט], כי בנסוע הצדיק ממקום למקום אזי השם הוי"ה ברוך־הוא הולכת לפניו לתור לו דרך הנכון, ולהיכן [ש]השם הוי"ה הולכת – שם

ביאורים

וקצה שמאל, דהיינו, קו ימין שהוא חסד ונצח, וקו שמאל שהוא גבורה והוד [ומכל־שכן קו האמצעי שהוא תפארת ויסוד]. בג) ויעקב הוא הבריח התיכון וכו' ומטה כלפי חסד וכו' – עיין במובא ומצויין לעיל בביאורים לפרשת תולדות (אות"ר). בד) שמדריגתם הם קודמים אליו – פירוש, שמדריגות חסד ויראה שהן

הערות והשוואות

וישלת (ר"ה ויקח), שגם כוונת יעקב אבינו במנחתו היתה "לשבר תוקף הדינין שיחולו על עשו וכת דיליה ולהגביר הרחמים על בני ישראל עם קרובו". [עוד בבחינה זו ראה ברברי רבינו לעיל בפרשת וירא (בריכוד האחרון), וכן בדבריו המובאים שם (בהערות סב, סו)]. [כז] עיין שער הכוונות ענין תפילת ערבית (דרוש ב דף נב טור ד), וכן בזוה"ק פרשת חיי שרה (רף קלב ע"ב). [כח] עיין בזוה"ק פרשת שמיני (רף לח ע"א), וכן במצויין לעיל בביאורים לפרשת לך לך (אות סב) שהאבות מכונים בונים. וראה גם ברברי רבינו שם (כר"ה ויאמר אברם) ובפרשת חוקת (ר"ה אז ישיר, מובא בפרשת לך לך הערה פד). [כט] עיין ברברי רבינו לעיל בפרשת לך לך (ר"ה ברש"י), שאברהם אבינו "היה משפיע שפע בנים לעולם, ויצחק היה ממשיך שפע העושר להעולם", ו"יעקב הוא הבריח התיכון כלול משניהם, אשר כולל כל השפעות טובות". [ל] סובא ברש"י כאן. "ויפגע הוא לשון תפילה" – מקורו במסכת ברכות (דף כו ע"ב). "במקום הוא הר המוריה" – עיין במסכת חולין (רף צא ע"ב) וברש"י שם (ר"ה שהתפללו), וכן ברש"י כאן (פסוק יז). ועיין גם בפרקי דרבי אליעזר (פרק לה) ובפירוש הרר"ל שם וברמב"ן כאן (פסוק יז) ובאור החיים ובכלי יקר (פסוק יא). וראה גם בתרגום יונתן שתורגם על 'במקום': באתר בי מקדשא. "ששקעה לו החמה פתאום" – מקורו בבראשית רבה (סח, י). "מלמד שתיקן תפילת ערבית" – הוא במסכת ברכות הנ"ל [והביאו רבינו גם במאמר הקורם]. [לא] ברעת־משה פרשת שמיני (ר"ה זה הדכר) ופרשת ואתחנן (ר"ה בכל הדרך) כותב: "שמעתי שהרב הקדוש אדומו"ר מו"ה זושא זצללה"ה הלך פעם בדרך ולא ידע לאן יפנה, כי היו לפניו ב' דרכים, וראה באיזה דרך השם הוי"ה עומד לנגדו ובדרך זה הלך". ועיין עוד בענין

הלך הצדיק, אף שהצדיק אינו יודע באיזה דרך הלך – לבו נכון ובטוח לילך אחרי ההוי"ה ברוך־הוא. ומזאת נדע, באם הצדיק אינו במדריגה זאת שיראה השם הוי"ה ברוך־הוא הולכת לפניו, אף על פי כן יוכל להרגיש הקדושה. ובזה יבחן הצדיק אם הוא הדרך הנכון לפניו – באם הצדיק ההוא אינו נפסק מדביקותו בהבורא ברוך־הוא באותו הדרך ההולך, אזי יֵדע שזה הוא הדרך הנכון לפניו. אמנם כשיראה שנפסק ממנו הדביקות, אזי יעמוד ולא ילך עוד בו, כי לא זה הדרך אשר ישכון בו אור קדושת ההוי"ה.

והנה יעקב אבינו היה ירא לנפשו לילך לחוץ לארץ, שלא ימנעוהו המסכים המבדילים מלהיות דבוק בהשי"ת כאשר היה בארץ הקדושה – כי גם יצחק לא הורשה לצאת מארץ ישראל[כח] – אך שהיה יעקב מוכרח לצאת במצות אביו (לעיל פסוקים 6-ג), וכאשר בא להר המוריה ששם שער השמים[כי] ומאז ולהלן התקרב לצד חוץ לארץ, כי ירושלים הוא באמצע העולם (מנחומא קדושים י) וסוף ארץ ישראל[לא], אזי מצד שהתקרב לצד חוץ לארץ אזי נפסק מעט מהדביקות, וכשראה יעקב אבינו שנפסק מהדביקות אזי נשאר עומד ומשתומם, והיה ירא לילך מאז ולהלן, פן ואולי אין זה הדרך הנכון לפניו.

וזה מרמז המדרש שנעשה העולם לפניו ככותל, רצ"ל כמחיצה שאינו יכול לעבוד. וילן שם – הוא מלשון תלונה, שהתלונן על שהוא מוכרח לצאת לחוץ לארץ; ומפרש הכתוב מה הוא חלונתו – כי בא השמש, היינו שנפסק ממנו הבהירות הקדושה. ומיר ויפגע במקום[כי], שהתפלל על זה שיאיר לו השי"ת מתוך החשיכה – חשכת המסכים תגבורת הדינין השולטים בחוץ לארץ[כיא], שלא יוכלו להפסיקו מבהירות קדושתו, וזה הוא בחינת תפילת ערבית, לזמר העריצים השולטים בלילה[כיב]. ועל זה מרמזים חכמינו ז"ל שתיקן תפילת ערבית, שהוא פָּתַח פֶּתַח זה להתפלל להאיר לו מתוך החשיכה – תגבורת הדינין. ובישרו השי"ת שנתקבלה תפילתו, שלא יהיה לו שום מניעה אף בחוץ לארץ ולהיות דבוק בקדושתו יתברך־שמו; ויבוא על נכון מאמר הכתוב ופרצת ימה וקדמה וגו', כי ופרצת הוא שבירה ורעיצה ושברון היינו שישבור כל המסכים המבדילים בחוץ לארץ ויהיה דבוק בקדושת אלהותו כמו בארץ ישראל. ודו"ק.

ביאורים

מדריגות אברהם ויצחק היו קודמות ליעקב. וזהו למעלה מראשו, שהן ממעל וקודם לו. כה) יצחק לא הורשה לצאת מא"י – עיין לקמן (באות לב). כו) ששם שער השמים – במבואר בפסוק כאן: אין זה כי אם בית אלהים וזה "שער השמים". כז) ומיר ויפגע במקום – נראה רקאי 'במקום' על הקדוש־ברוך־הוא אשר הוא מקומו של עולם, כלומר, שהתפלל אל המקום, דהיינו אל ה', שיאיר לו. כח) חשכת המסכים... השולטים בחוץ לארץ – הכי איתא בזוה"ק פרשת פקודי (רף רכב ע"ב): "איהו [חוץ לארץ] חשוך, וגסו דעפרא יתיר מכלהו" [הוא חשוך, וגסות העפר יותר מכולם]. עוד איתא שם בפרשת ואתחנן (רף רסו ע"ב): "מאן רשארי בארעא אחרא, יניק מרשותא אחרא וכאלו לא שריא במהימנותא" [מי ששוהה בארץ אחרת, יונק מרשות אחרת וכאילו אינו שורה באמונה]. ובמסכת כתובות (רף קי ע"ב) שנינו: "כל הדר בחוץ לארץ

הערות והשוואות

זה בספר מנורת־זהב (פרשת שמיני). גם בספר התנהגות־הדרך (כפרק נסיעות הצדיקים) הביא מצדיקים בענין זה. [לב] בתנחומא שם איתא: "וירושלים באמצעיתה של ארץ ישראל". אמנם רש"י כתב על הפסוק "מכנף הארץ וגו'" (ישעיה כד, טז), וז"ל: "תרגם יונתן 'מבית מקדשא', שהוא בסוף ארץ ישראל במזרחה וכו'". [ויש מהרפוסים שברש"י בפרשת לך לך (יב, ט) הביאו במוסגר את תובן דברי רש"י אלו בזה"ל: "ירושלים (היה) [היא] באמצע העולם וסוף ארץ ישראל"]. וכן כתב בעץ־יוסף דדברי התנחומא רלא כרש"י, עיין שם. ומרברי רבינו מוכח רנקיט כרש"י. [לג] עיין

(לד לך), ומברכיך ברוך (דהכא), ומברכיך ברוך (רבלק). [אורי"ך?, ומברכיך].

(לא) תְּבָרְכֵנִי: הנר"ן בדגש כתברו דלעיל.[96] [תְּבָרְכֵנִי].

(לג) גְּדֹלָה: הגימ"ל בדגש, וכן תברו שבסמוך. [גְּוֹלָה].

155 וַיָּבֹא לִי: רפה למ"ד לי. [לִי].

בטרם תבוא וְאֲבָרְכֵהוּ: והא"ו בקמץ. ובמסורת ב', א' קמץ וא' פתח, וסי' בטרם תבא ואברכהו, וחברו וַאֲבָרְכֵהוּ וארבהו (ישעיה נ"א). וכת' הראב"ע בטרם תבא ואברכהו, והא"ו בקמץ בעבור היותו פועל עבר, ד"ל שהוא"ו הוא להפוך, והדגש שצריך לבא אחריה הוטל תחת הוא"ו מפני האל"ף שהיא גרונית, ואילו היה בפתח גדול היה לעתיד, כמו ואברכהו

160 וארבהו, כי הוא עתיד במקו' עבר, כמו שכתב רד"ק שם והראב"ע. [וָאֲבָרְכֵהוּ].

גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה: חד מאלפא ביתא מן ב' ב' לא נסבי' וי"ו ומטעי' בהון, וסי' נמס' במסר' רבת' אות וי"ו. [גַּם־בָּרוּךְ].

(לד) <וִיצִעֵק צְעָקָה: סימן, עשו ויצעק צעקה, מרדכי ויזעק זעקה, אורית' ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו, עזורא ואת זעקתם שמעת על ים סוף, והלין פסוקי' סימן, צחק עשה לי

165 אלקים כל השמע יצחק לי, זברני אלקים אתי זבד טוב.[97]> [ויצעק צעקה].

בָּרְכֵנִי גַּם אָנִי: בשוא לבד הרי"ש כמנהגנו. [בָּרְכֵנִי].

(לו) זֶה פַּעֲמַיִם: הפ"א רפה. [פַּעֲמַיִם].

(לז) וּלְכָה אֶעֱרֹב: לחוד עם ה"א כתי' בסוף תיבות' באורית'. <ועיין מ"ש הבחיי.> [ולכה].

(לח) הַבְּרָכָה:[98] הה"א בגעיא והבי"ת בשוא לבדו ורפה בספרי' מדייקי'. וכן הוא במכלול דף

170 ס"א, ובמעשה אפוד פ' ל', וברב פעלים, לא כמנהגת כהן שכתב הבי"ת בשוא פתח. [הַבְּרָכָה].

(לט־מ) הַשָּׁמַיִם מֵעָל, וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה: חצי הספר בפסוקים.

<וְאֵת אֲחִיךָ תַּעֲבֹד: חס' וי"ו וכל אורייתי' רכותי', ובב"ר פ' ס"ז א"ר הונא אם זכה תעבוד ואם לאו תעבד. ויש נסח' אחרת שם. עיין יפה תואר' סימן ו' ומתנות כהונה.> [תעבד].

(מא) בֶּרְכוֹ: הרי"ש בשוא לבדו כמנהגנו. [בֶּרְכוֹ].

152 ומברכיך ברוך: פסוקנו. ומברכיך ברוך: בס' כר פ; תי"ל 'מברכיך' בלא וי"ו, וכן בדברי הרמ"ה. 153 כתברו: לעיל פס' יט.
154 חברו שבסמוך: להלן פס' לד. 156 ובמסורת: מ"ג–ד על אתר. 157 וָאֲבָרְכֵהוּ וארבהו: יש' נא ב. הראב"ע: על אתר (ראב"ע כתב 'וי"ו ואברכהו קטרן בעבור היותו פועל עבר, ואילו היה בפתח גדול היה לעתיד', ונרצי כישש את דבריו ושיבץ בתוכם את המבריזו). 160 הדק שם: בפירושו ליש' נא ב, ד"ה ואברכהו. והראב"ע: ראב"ע ליש' נא ב, ד"ה ואברכהו. 161 במסר' רבת': מ"ס–רו 11. 163 עשו: פסקנו: מרדכי: אס' רא. אורית': שם' ג ו. 164 עזורא: נחמ' ט ט. צחק עשה לי: בר' כא ו. 165 זברני: בר' ל ב. 168 לחוד עם ה"א וכו': הרמ"ה, ליף. הבחיי: על אתר, ד"ה ולכה. 169 במכלול: מה ע"א. 170 ובמעשה אפוד: פרק ל, עמ' 167. וברב פעלים: שער האותיות, החלק השני, 13 ע"א. לא כמנהגת כהן: על אתר. 172 ובב"ר: פרשה סז ז.
173 נסח אחרת: 'אם לאו תאבד'. יפה תואר: על ב"ר פרשה סז ו, שצב ע"א, ד"ה ה"ג אם זכה. ומתנות כהונה: על ב"ר פרשה סז ו, ד"ה אם זכה.

96 הערה זו נמצאת בכ"י ל, אך נשמטה מכ"י א.
97 [משמעות הסימן היא, כנראה, שבשני הפסוקים הראשונים (מן התורה) באה האות צ' ובשני האחרונים (מאסתר ומנחמיה) באה האות ו'.]
98 נורצי סעה וניקד את רי"ש 'הברכה' בפתח.

מנחת שי
רדנו יגיגיה שלמה רבא נורב. בדמ
נירון אלי בכי יבר

(15)

175 וְאַהַרְנָה: הוא"ו בשוא והאל"ף בפתח, חזקוני. [וְאַהַרְנָה].

(מז) קצתי: קו"ף וצ"ירא. <ועיין מ"ש רבינו בחיי.> [קצתי].

בְּחַיַּי: הבי"ת רפה. [בְּחַיַּי].

כח

(ה) אֶת יַעֲקֹב: הקו"ף בזקף קטן והבי"ת בלא פשט.[99] [אֶת־יַעֲקֹב].

(ו) וַיַּרְא עֵשָׂו: ברביע. [עֵשָׂו].

180 וַיְבָרְכוּ: הבי"ת בקמץ רחב ובמאריך בכל הספרי', והרי"ש בשוא לבדו במקצתן, ומקצתן בשוא ופתח. וכבר כתבתי מזה בריש פ' לך לך. [וַיְבָרְכוּ].

(ט) אָת: במקף. [אָת־].

מַחֲלַת: בנ' ספרד' מדייק' ובדפו' קדמון המ"ם בקמץ וכ"כ א"ת. והחי"ת בשוא ופתח בכל הספרי', והמדפיס כתבו בשוא לבדו, וכבר השיג עליו בעל א"ת.[100] [מָחֲלַת?].

ויצא

(י) וַיֵּצֵא: בספר תאגי, ויצא יעקב, סדור,[101] ולא פתוח ולא סתום, תרתין פרשייתא אית באורייתא' דלית להון פסיקא לא פתוח ולא סתום, ויצא יעקב, ויחי יעקב, ע"כ. וכתו' בהגהה מיימוני' פ"ח מהל' ס"ת, מה שכותבי' מקצת נקדני' ב' פרשיות בתורה דלית פיסקא ברישייהו, ויצא, ויחי, לא כיחונו, כי בתחלת ויצא יש פרשה סתומה, כראית' בב"ר בויחי יעקב, מפני

5 מה פרשה זו סתומה מכל פרשיות שבתורה וכו', ואילו בויצא לא הזכירו מזה כלום, וכן בדקתי בספרים אספמיים אשר יצא להם שם במעלותם ואין לפקפק בהם, עכ"ל. וכן כתב הרב המורחי ריש פ' ויחי. והאמת הוא כי מה שכתבו על פ' ויצא אין בה פיסקא, ד"ל בגוזה, ופ' ויחי ד"ל ברישה. וכתב א"ת שכן מצא בכל ס"ס ומצרי' והללי'. ועיין מ"ש בריש פ' ויחי מקץ.

מִבְּאֵר שָׁבַע: במקרא גדולה השי"ן בפתח, וכתו' שם חד מן פתחי' דספ', עכ"ל. ובכל הספרי'

10 בקמץ, וכן דינו מפני ההפסק. וכ"כ א"ת שָׁבַע השי"ן בקמץ. <ובספר חתן דמים כתו' רשי"ן שבע בסגול, והרבה על זה דברי', ואת כולם ישא רוח.> [שָׁבַע].

(יב) הַשָּׁמָיְמָה: בלא פשט.[102] [הַשָּׁמָיְמָה].

175 חזקוני: על אתר. 176 בחיי: על אתר. 181 וכבר כתבתי: בר' יב ג (ראברכה מברכיך'). 184 והמדפיס: ר, תציה ש"ו.
2 ויחי יעקב: בר' מז כח. בהגהה מיימוני: הגהות מיימוניות, הל' ספר תורה פ"ח, אות ג. 4 בב"ר: פרשה צו א. 6 המזרחי: בר' מז כח, ד"ה למה פרשה. 8 מ"ש: מ"ש בר' מא א (ויהי מקץ). 9 במקרא גדולה: ד ומ"ק–ד על אתר. 10 חתן דמים: על ויצא יעקב, [ה] ע"ב.

99 ההערה לקחוה מא"ת [ובאה להציא מדפוס ונציה ש"ו, שהצירוף אֶת־יַעֲקֹב הוסעם בו במעות בפשטא].
100 נוסח ר הוא במ"ם פתוחה. מלשונו של נורצי משתמע שהוא מכריע, בעקבות א"ת, שהמ"ם קמוצה. ניקודו של הדיבור־המתחיל פה הוא בנראה פרי שגגה או חוסר הקפדה. וראה במבוא, עמ' 42 (על נוסח בני תימן, מָחֲלַת, בחסף קמץ במ"ם, ראה למשל ר' יחיא צלאח, שו"ת פעולת צדיק, חלק א, ירושלים תשל"ס, עמ' יח).
101 מן ההקשר כאן נראה ש'סדור' הוא בלא רווח כלל, אך ראה הערתי בבמ' כו ה ('ראובן בכור ישראל').
102 ההערה לקחוה מא"ת [והיא באה להציא מדפוס ונציה ש"ו, שסומנו בו במילה 'השמימה' אתגותא ופשטא].

זכות האבות שתקנו אלה השלשה זמנים, ובשחרית התפלה להתדבק בנשמה עליונה, כנ"ל.

ואחר כך להיות עובד כל היום בקרושה הנשארת בו, והיא תפלת מנחה בחינת רוח, רמז לדבר ורוח להולכים בה (ישעיה מב, ה), שהוא עיקר בחינת האדם בעולם הזה. וזה שכתוב (כה, סג) ויצא יצחק לשוח, כמו שכתוב (ב, ז) לנפש חיה, לרוח ממללא (תרגום שם).

ותפלת ערבית היא בחינת הנפש, שהיא הארה המתקשרת בגוף לעולם, לכן נקראת תפלת 'ערבית' שמתערב בגוף האדם, ואפילו בשכבו נשאר בחינת הנפש, וכמו כן בקבר הנפש שורה על הגוף (זוה"ק לך פא, א), והוא נפשא דשלטא בלילה, כמו שאיתא בזוה"ק (לך פג, א) על פסוק (ישעיה כו, ט) נפשי אויתיך בלילה.

ויעקב שנכנס בעובי הקורה (ברכות סד, א) הוצרך לתקן מדריגה התחתונה, ולכן תפלת ערבית זמנה כל הלילה (שם כו, א), שהיא נמצא לעולם מקושר בגוף. ותפלות הראשונים יש להם זמנים מיוחדים, כי נשמה ורוח הם עולין ויורדים, ולפעמים מתגלים הארותיהם ולפעמים מתעלמים, והארת הנפש לעולם נמצא באדם:

בפסוק (כח, יב) **סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה כו' עולים כו'.**

ובגמרא (חולין צא, ב) עולין ומסתכלין בדיוקנו יורדין ומסתכלין כו'[רמא], נראה שהוא רמז לציור האדם אשר הוא נברא בצלם אלקים. וכתיב (דברים ל, יב) מי יעלה לנו השמימה[רמב], שעל ידי המילה שמסירין הערלה המכסה ציור הפנימי, ומי שזוכה לשמור בריתו מתגלה בו ציור העליון, ומתרמה ציור שלמטה אל ציור שלמעלה[רמג], ועל ידי זה מלאכי אלקים עולים ויורדים, כי מכל מצוה נברא מלאך[רמד], וזה כשאדם מתקן הרמ"ח אברים כראוי, אז עולים ויורדים בו ממש[רמה]. ויעקב אבינו ע"ה שהוא האדם המובחר שנברא בצלם אלקים[רמו] נראה לו זו המראה.

אחר כך (כח, יג) ה' נצב עליו כו' הארץ אשר אתה שוכב עליה כו', דכתיב (ישעיה מה, יב) אנכי עשיתי ארץ ואדם 'עליה' בראתי, שהאדם נברא להיות שליט על הארץ, כדכתיב (תהלים ח, ז) כל שתה תחת

ר"ה במדרש: ר"ל ערך פירוש אל המקום אשר עמד שם, כמו שאיתא בזוה"ק בפסוק (מלכים א ח, א) אשר עמדתי לפניו, שקאי על הנשמות שעומדין לפני הקב"ה קודם ירידתם לעולם ע"ש פרשת ויחי דל"ג (עמ' כ). ואיתא (זוה"ק לך פג, א) דנשמות הצדיקים עולין בכל לילה למרום, וזה שכתוב וישכם אל המקום אשר עמד שם. [רמא] ר"ל הגמרא: תנא עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה, ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה. וע"ע ב"ד סח, יב. [רמב] עי' תקו"ז ח' כ"ב סה, ב: מי יעלה לנו השמימה, רישי תיבין מילה. [רמג] עי' תקו"ז שם: שימני כחותם (שה"ש ח, ז), דא נשמתא, דאיהו רשימו דילה גליפא לעילא, כמה דאוקמוהו ביעקב, דיוקנו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד, דכל נשמתין דאינון גוירין מתמן, גליפו דלהון איהו חקוק לעילא, ורשימו דלהון לתתא, וההוא גליפו דלעילא איהו חותם, ורשימו דלתתא רשימו דחותם, ומיד דרשימו דגליפו דנשמתא איהו לעילא, ורשימו דילה לתתא, אתמר בה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, סלקין לעילא ומסתכלין בדיוקנא דנשמתא דנהרא בההוא גליפו ומזדעזעין מניה, נתתין לתתא ומסתכלין ברשימו דההוא דיוקנא דלתתא, וחזאן דלא אשתני מדיוקנא דלעילא ורחלין מניה. [רמד] עי' זוהר תרש אתרי מז, א; שערי קדושה חלק ג שער ז; שער רוח הקודש בתחילתו. [רמה] עי' תקו"ז ח"ע קלא, א. [רמו] עי' לעיל הערה קפא.

רגליו. ובזוה"ק (זוה"ח בראשית יז, ב) איתא נותן נשמה לעם 'עליה' (ישעיה מב, ה) שמי שמתעלה על הטבע זוכה לנשמה[רמז]. וזה שכתוב אשר אתה שוכב 'עליה' לך אתננה. ואמרו חז"ל (חולין צא, ב) קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו כו', והוא על ידי זה שנתעלה על הטבע, ומקשר ומעלה כל הבריאה לשורשה, וממילא שליט בכל הארץ. וכל זה כשזוכה לציור הפנימי שהוא למעלה מציור הגשמיי שלמטה.

ואמרו חז"ל (שבת קיח, א) המענג את השבת זוכה לנחלה בלי מצרים כו' נחלת יעקב אביך (ישעיה נח, יד) ופרצת ימה כו' (כח, יד)[רמח], פירוש כנ"ל, שהשבת הוא ביטול הטבע והמעשים, ולכן זוכין בו לנשמה יתירה וצלם הפנימי[רמט], ונקרא אדם 'עליה' כו', ומתקיים בו הארץ אשר אתה שוכב 'עליה' כו':

ב"ה

תר"נ

בסדר ויצא לא נמצא שום פרשה פתוחה וסתומה. וכן הוא בספרי מסורות[רנ]

כי לא יש סדר כזה בתורה זולת ויצא. ונראה דהרמז, שלא פסק אכינו יעקב ולא הוסח דעתו מציאתו לחוץ לארץ, עד שחזר ויפגעו בו מלאכי כו' (לב, א). וזה שכתוב (כו, מד) וישכת עמו ימים 'אחדים', שהיו כל הימים באחדות ודביקות בשורשו. [ויתכן גם כן, כי זה פירוש הפסוק (כט, כ) ויהיו בעיניו בימים 'אחדים' באהבתו אותה, כי על ידי אהבה זו היה דבוק באחרות, וידוע (זוה"ק ויקרא כ, ב) כי אהבתו ברחל הוא סוד השכינה]. וזה היה עיקר הנדר והבקשה אם יהיה אלקים עמדי כו' (כח, כ), שלא יתפרד מן הדביקות על ידי לבן הרשע ותחבולותיו, כנ"ל:

בפסוק (כט, ב ג) **והנה באר בשדה כו'**[רנא].

זה הבאר היא בכלל, ובפרט כל איש ישראל, והיא כחן של ישראל בפה (תנחומא בשלח ט). רק **והאבן גדולה על פי הבאר**, כמו שכתבנו במקום אחר[רנב] הדיוק דלא כתיב ואבן, רק **והאבן**, פירוש, שהיצר הרע[רנג] מתגבר ומתגדל ביותר על פי הבאר, כענין שאמרו (סוכה נב, א) הגדול מחבירו יצרו גדול, ולכן בעת התפלה מתגבר ביותר היצר הרע לבלבל כמחשבות זרות.

[רמז] ד"ל הזוהר חדש: נותן נשמה לעם עליה [ורוח להולכים בה] (ישעיה מב, ה)... ר' חייא אמר, עליה, לאותם השולטים על כחותיה, להם נתתי הנשמה. ורוח להולכים בה, לאותם המשתתפים בה בכחותיה, שאין להם אלא אותה נפש חיה, הנקראה רוח הבהמה היורדת למטה לארץ (קהלת ג, כא). ועל כן נאמר נותן נשמה לעם עליה, השולטים עליה על כוחותיה, להם נשמה קדושה הגזורה מלמעלה, אבל להולכים בה, המשתתפים עמה בכחותיה, אין להם אלא רוח הבהמה היורדת. [רמח] הובא לעיל הערה סה. [רמט] ע"ע רישלח תרמ"ד ד"ה בפסוק ריבא יעקב: ובזוהר (זוה"ח בראשית יז, ב) איתא בפסוק (ישעיה מב, ה) נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה, פירוש, המתהלכים בארץ הגשמיי אין להם רק דות, ואותן שהם עליה ושולטים על הארץ להם יש נשמה, עיין שם. וכמו כן בשבת שמבטלים כל המעשים אליו יתברך, וזה החירות והמנוחה שהאדם שולט על המעשים לבטלם בעבורו יתברך, אז זוכין לנשמה יתירה. [רנ] ראה מנחת שי בפרשתנו כח, י.

[רנא] ר"ירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדולה על פי הבאר. ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר". [רנב] עי' לעיל תרמ"ד ד"ה בפסוק והאבן. [רנג] עי' ב"ר ע, ח: והאבן גדולה, זה יצר הרע.

ע"ב [לא] ...ובהם מקום מיוחד לתפילה. ...ב"ר סח, ז; וראה חזקוני רש"י פרשתנו: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם". ועי' לקמן פרשה נשא אות יג: "אל מקום אשר אני אומר לך" – אינו מקום מיוחד לתפילה, אלא מקום הנבואה שם [לב] ראה חזקוני פרשתנו: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [לג] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [לד] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [לה] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [לו] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [לז] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [לח] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [לט] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [מ] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [מא] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [מב] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [מג] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [מד] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [מה] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [מו] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [מז] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [מח] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [מט] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [נ] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [נא] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [נב] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [נג] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [נד] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [נה] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [נו] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [נז] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [נח] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [נט] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [ס] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [סא] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [סב] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [סג] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [סד] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [סה] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [סו] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [סז] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [סח] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [סט] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [ע] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [עא] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [עב] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [עג] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [עד] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [עה] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [עו] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [עז] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [עח] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [עט] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [פ] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [פא] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [פב] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [פג] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [פד] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [פה] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אלא מקום שכם, לפי שהיה מקום מיוחד לתפילה ולנבואה, ומה בא ומתפלל דרך הנבואה, אמר הנאל לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב לבנים, עד לא יתנוה מבן קשר קשרו לקרוא לאמתפלא בתרגומא לקרוא לתבר הנה ראה הלוונות יעקב שם [פו] ראה חזקוני שם: "ויבא אברם ויעבר בארץ עד מקום שכם, כמו שמצינו לו לאברהם אבינו, שעבר בכל הארץ לקדשה בתפילה ובנבואה, ולא נזכר בתורה אל

מהטבע[לח], ואז יכול לילך לכל מקום שרוצה בלי פחד.]

ויפגע במקום (כח, יא), שהרגיש גם שם נקודה הפנימיות, והוציא יקר מזולל[לט]. וזה שאמרו חז"ל (ב"ר פח, ט) תיקן תפלת ערבית, שלילה נקרא 'ערב', שאז יש 'תערובת' טוב ורע[מ], והוא מצא בתוך התערובות, הנקודה הטובה הנ"ל.

[ויפגע במקום וילן, יש לומר על פי מה שאומרים בשם הרב מפרשיסחא ז"ל על פסוק (תהלים מט, כא) אדם ביקר בל ילין כו', ופירש, כי השגה שאינה נשארת בארם למחרתו, אינו דבר של קיימא, ונמשל כבהמות נרמו, עכ"ד[מא]. ויש לומר, ויפגע וילן שנשאר בו ההארה, כנ"ל].

'כי' בא השמש (כח, יא), יש לומר בלשון 'אף' ששם לא היתה הארת השמש, אף על פי כן התדבק במקום הקדושה, כנ"ל.

וכל זה היה הכנה בעבור בניו, שירד יעקב אבינו ע"ה בכל המקומות אלו, שיוכלו בני ישראל אחר כך לילך בעקבותיו, ואין שום מקום נסתר וחושך לבני ישראל שלא דרך בו יעקב. וזה שכתוב (כח, טו) כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי כו' דברתי לך, פירוש, שלא יהיה שום עזיבה לבני ישראל שלא יהיה מקודם כבר דביקות יעקב אבינו ע"ה שם, כנ"ל:

והאבן גדולה כו' וגללו כו' (כט, ב ג)[מב]

וביעקב כתיב (שם י) **ויגל. כמו שאיתא בספרים**[מג] **על הכובש את יצרו** (אבות פ"ד מ"א), **שהוא גדול יותר ממי שאינו שומע לו, רק הוא כובשו להיות כפוף תחתיו**[מא]. **וכל מי שצריך לשאוב מפי הבאר, צריך לגלול זה היצר הרע, אבל הוא לשעה, והשיבו למקומו כו' כמו שאיתא במדרש**

ריחי תרל"א ד"ה אא"ז [הב'], ובהערות שם. [לה] עי' לעיל תרל"ב ד"ה ויצא. [לו] ע"ע ליקוטים בפרשתנו יט, א ד"ה ויצא כו'. [לז] עי' זוה"ק תרומה קל, א. [לח] ע"ע משפטים תרס"ב. [לט] "והאבן גדולה על פי הבאר. ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה". [מ] דאה שפת אמת אבות שם: איזהו גבור הכובש את יצרו כו', כבר נודע מה שכתבו דבותינו הקדושים, ועיין בספר רמזי תורה, כי פירוש 'כובש' שלא לדחותו, רק לכובשו להיות נכנע ומבוטל להקדושה, וזה גבורה גדולה. והוא בספר אור תורה [רמזי תורה] להמגיד ממעזריטש הרבי ר' בער ז"ע, אגדות חז"ל, ד"ה איזה גבור הכובש את יצרו: איזה גבור הכובש את יצרו כו', ויש לפרש כי יש ב' מיני צדיקים, א' שאינו מניח את יצרו לקרב אליו כלל, וקודם בואו מרחיקו מעליו. ויש צדיק ב' שמניח אותו לבוא, אך כובשו שלא להסיתו לעבירה. למשל כשיצר הרע מסיתו לחמדה, אומר ליצר הרע, אעשה כדברך שאלך אחר חמדה, אך אחר חמדה של מצוה, והולך ולומד תורה בחשק גדול ובחמדה גדולה, וכן בכל דבר שמסיתו למדה רעה, הוא לוקח אותה מדה לעבודת השי"ת. אך מי מהם יותר משובח, הצדיק הב' יותר משובח, והוא על דרך השכל למשל אדם כו', ע"ש. וכן הוא בכתר שם טוב אות קצא. וראה של"ה הק' תולדות אדם, בית דור אות כ: וזה האדם השלם שכובש את יצרו ומגביר עליו, ואמר הכובש ולא אמר ההודג, רומז כי אינו הורגו אדרבה כובשו תחתיו להיותו טוב היפך ממה שהיה, והוא ענין גדול, כי מגביר עליו ומטהרו עד שמלאך רע נתהפך לטוב. למשל, לוקח מדותיו שהם רע דהיינו קנאה וחמדה ושנאה כו', ואינו מבטלם רק כובשם תחת ירו לטהרם, דהיינו קנאה לקנאת סופרים, וחמדה לחמדת גנוזה, ושנאה לשנאת הרשעים. וראה עוד שם, עשרה מאמרות מאמר שלישי ורביעי אות לא. [מא] עי' ליקוטים לפרשת וישלח וישב כה, ב: כתיב (א, לא) וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד, דרשו חז"ל (ט, ז) זה יצר הרע. ביאור הענין, שיש ב' דרכים, לרחות היצר הרע ולגרשו, אולם איזהו גבור הכובש את יצרו (אבות פ"ד מ"א), וכתבו חז"ל לכובשו תחת ידו לתקנו גם כן, ודאי גדול התפארת עתה כשיש יצר הרע וכובשין אותו, וזה דצה יעקב אבינו תפארת ישראל, לתקן גם כשיש יצר הרע, והביא עצמו לידי

(ב"ר ע, ח)[מב]. אבל ביעקב ויגל, לשון גילוי, שנתגלה על ידו כל הפנימיות שיש בהאבן עצמו, הוא היצר הרע (שם), שנהפך לטוב, ובירור שהכל טוב, כמו שיהיה לעתיד הכל מתוקן. וזה החילוק בין וגללו לויגל כנ"ל.

גם עתה בכל שבת קודש יש הכנה לימי השבוע[מג], **והוא כענין ויצא מבאר שבע לחרן** (כט, א), **כמו שאיתא** (אבות פ"ה מ"ו) **פי הבאר נברא בערב שבת, שהוא התמשכות החיות מנקודה הפנימיות לכל הצדדין, ובאר שבע הוא אור שבעת הימים שהוא מתגלה בשבת קודש**[מד], כנ"ל:

ב"ה

תרל"ו

במדרש (ב"ר פח, ב) **אשא עיני כו'**[מה]. **כי יעקב אבינו ע"ה עזב כל הסיועות אשר היו לו אצל אביו, זכות אב ואם, וגם קדושת המקום ארץ ישראל, והכניס עצמו במרריגה זו, שלא יהיה לו עזר רק מהשי"ת**[מו].

וזה שכתבו חז"ל (ב"ר פח, ט) **שתיקן תפילת ערבית, כי בודאי אין בכח היושב בחדשך לבוא לתפלה, כמאמר** (ברכות ה, ב) **אין חבוש מתיר עצמו, אך בזאת נאות ליעקב אבינו ע"ה, באשר הכניס עצמו למקום החדשך הזה, בזה תיקן תפילת ערבית**[מז].

והאמת כי גם לנו נשאר מקבלה זו, אשר קיבל על עצמו למסור נפשו עבור קדושת שמו יתברך, ולהלחם מלחמות ה' במקומות המסוכנים, לכן יש לנו גם כן עבודות הקשות מעול גלות ועול היצר הרע הגובר עלינו תמיד, וכן איתא במדרש (ריק"ר כט, ב) **כי אם היה עולה על הסולם לא היתה הגלות, עיין שם**[מח].

סכנה, וזה שכתוב (לב, ח) וירא מאוד, אף שהבטיח הש"י, מכל מקום על זה ה'מאוד' ירא, שגם במו שיש יצר הרע יהיה התיקון, זה הוסיף מעצמו על ידי השליחות, ועל זה ירא. וזה וירא מאוד ויצר לו, ופירש רש"י ז"ל שמא יהרוג אחרים, ואין מובן כלל, גם שאחר כך אמר לפליטה על ידי מלחמה, אמנם הוא אשר דברנו, שירא שמא יהרוג את אחרים, אחרים נקראו סטרא אחרא, שהם אחרים, אל אחר, ואינו דוצה להרגם, רק לכרבשם תחת ידו כנ"ל. [מב] ז"ל המדרש: וירא והנה באר בשדה - זה בית הכנסת, והנה שם שלשה עדרי צאן - אלו שלשה קרואים, כי מן הבאר [ההוא ישקו העדרים] - שמשם היו שומעים את התורה, והאבן גדולה - זה יצר הרע, ונאספו שמה כל העדרים - זה הצבור, וגללו את האבן - שמשם היו שומעין את התורה, והשיבו את האבן [על פי הבאר למקומה] - שכיון שהם יוצאים להם יצד הרע חתר למקומו. [מג] ע"ע לעיל תרל"ב ד"ה ויצא, לקמן תרל"ז ד"ה ויצא, תרנ"א ד"ה ויפגע, תרנ"ב סוף ד"ה ויצא יעקב. [מד] עי' בראשית הערה רה. [מה] ז"ל המדרש: ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה (כח, י)... רבי שמואל בר נחמן פתח שיר למעלות אשא עיני אל ההרים (תהלים קכא, א), אשא עיני אל ההורים, למלפני ולמעבדני, מאין יבוא עזרי (שם), אליעזר בשעה שהלך להביא את דבקה, מה כתיב ביה (כד, י) ויקח העבד עשרה גמלים וגו', ואני לא נום אחד ולא צמיד אחד... חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן ברוי, חס ושלום ליח אנא מובד סברי מן ברוי, אלא עזרי מעם ה' (תהלים שם ב). ודאה ספר הזכות בפרשתנו ד"ה והיה זרעך כעפר הארץ. [מו] עי' זוה"ק ויקהל קצח, א: אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלקיו (תהלים קמו, ה), וכי אל יעקב ולא אל אברהם ולא אל יצחק, אלא אל יעקב, בגין דיעקב לא אחרחיץ באבוהי ולא באמיה, כד ערק קמי אחוי ואזל יחידאי בלא ממונא, כמה דאת אמר (לב, יא) כי במקלי עברתי את הירדן הזה, ואיהו אתרחיץ ביה בקודשא בריך הוא, דכתיב (כח, כ) אם יהיה אלקים עמדי ושמרני וגו', וכלא שאיל מקמיה דקודשא בריך הוא, ויהב ליה. [מז] ע"ע לקמן תרל"ז ד"ה כמדרש: וזה עצמו ענין תפלת ערבית, וגם מה שאמרו חז"ל (ברכות כו, ב) תפלת ערבית רשות, שאי אפשר לבוא לתפלה זו רק מי שאין צריך לזה ובעצמו חפץ להכניס עצמו במקום התדשך, כדי להכניס הארת הקדושה גם במקומות הללו, זה יכול להתפלל תפלת ערבית. [מח] הובא במקור

דאיהו דבקותא לאתדבקא במקום שהוא דביקות להתדבק דאיהו גופא דשרי באמצעיתא שהוא הגוף השורה באמצע. ובשמו תשבע. אתר שביעאה דדרגין מקום שביעי במדרגות וסימניך ירמיה ל' ואת דוד מלכם אשר אקים להם.

בגין כך אתדבק אברהם במהימנותא כד נחת למצרים ולבן דבק אברהם באמונה כשירד למצרים וכד אזל לארעא דפלשתים וכאשר הלך לארץ פלשתים. לב"נ משל לאדם דבעא לנחתא גו גובא עמיקא הרוצה לרדת לתוך בור עמוק בחיל דלא יכיל לסלקא מגו גובא פחד שלא יוכל לעלות מתוך הבור מה עבד מה עשה קשר חד קשרא דחבל לעילא מן גובא קשר חבל למעלה מן הבור אמר, הואיל דקשירנא קשרא דא הואיל ואני קשור בקשר זה מכאן ולהלאה אעול תמן מכאן והלאה אוכל לצאת משם. כך אברהם בשעתא דבעא לנחתא למצרים בשעה שרצה לרדת למצרים עד לא ייחות תמן קשר קשרא דמהימנותא בקדמיתא לאתתקפא ביה ולבתר נחת שרם שירד, קשר קשר עם האמונה בתחילה להחזיק בו, ואח"כ ירד. אוף הכי נמי כד גם כן כד עאל לארעא דפלשתים כשעלה לארץ פלשתים. בג"כ משלי י"ב שפת אמת תכון לעד.

ועד ארגיעה לשון שקר, דא אבימלך זה אבימלך דאמר בתום לבבי ובנקיון כפי. וכד אהדרו ליה מה כתיב וכאשר ענו לו מה כתוב גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת, ולא כתיב נקיון כפים.

ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא. ר' יהודה פתח ואמר שמואל א' ב' רגלי חסידיו ישמור וגו' חסידו כתיב חד לשון יחיד ודא אברהם וזה אברהם דקב"ה נטיר ליה תדיר ולא אעדי נטירו מניה לעלמין שהקב"ה שומר עליו תדיר ולא מסיר שמירתו ממנו לעולם ומה דאמר רגלי ומה שאמר רגלי דא אתתיה זו אשתו דקב"ה שרר שכינתיה עמה ונטר לה תדיר שהקב"ה שלח את השכינה עמה ושמר אותה תמיד. ר"א רגלי חסידו ישמור חד, דא אברהם דקב"ה אזיל עמיה תדיר בגין דלא ייכלון לנזקא ליה זה אברהם שהקב"ה הולך עמו תמיד כדי שלא יוכלו להזיק לו. ורשעים בחשך ירמו, אלין אינון מלכין אלו אותם המלכים דקטל קב"ה בההוא ליליא דדרף בתרייהו שהרג הקב"ה באותו לילה שרדף אחריהם. הה"ד בחשך ירמו, דא ליליא

ידיד ביאור המאמר נפש

מלכים במלכות. אין האדם יודע באיזה מדרגה יתדבק, ר"ל אינו יודע היכן הוא שורש אצילות נשמתו. לבן יאחזו בת"ת שבו רביקות כל הספירות והוא גוף האילן שממנו מסתעפים כל הספירות והוא הנקודה האמצעית. מ"ש **באתר דאיהו דביקותא** במקום שהוא דבקות של כל הספירות **דאיהו** שהוא, הת"ת **גופא** גוף האילן **דשרי באמצעיתא** השורה באמצע.

ובשמו תשבע. אתר שביעאה דדרגין מקום שביעי של המדרגות. הענין כי האדם במעשיו צריך לייחד המלכות עם הששה כדי שיהיו יחד שבעה. ור"ש **ובשמו תשבע**, כלומר, עם המלכות הנקראת שם, תשבע תכלול שבעה יחד **וסימניך** ר"ל ועבדו את ה' אלהיהם **ואת דוד מלכם אשר אקים להם** והכוונה כי העבודה לה' אלהיהם, חכמה ובינה. ואת דוד מלכם, שהוא המלכות. אקים להם מעמד להיות מתייחדת עם ו' קצוות שהם שביעית כלולה משבע.

ועתה השב וכו' **ר' יהודה פתח רגלי חסידיו ישמור** וגו' חסידיו. כדי לשון רבים **חסידו כתיב** לשון יחיד **חד** הכתוב מדבר על חסיד יחיד **ודא** זה הוא **אברהם, דקב"ה נטיר ליה תדיר** שהקב"ה שומרו תמיד, ר"ל בעת הצורך **ולא אעדי נטירו מניה לעלמין** ולא, הסיר שמירתו ממנו לעולמים, אפילו שלא בעת הצורך. ומה דאמר **רגלי, דא אתתיה** מורה ששמר על אשתו וכ"ש על עצמו. **דקב"ה שדר שכינתיה עמה ונטר לה תדיר** שהקב"ה שלח שכינתו עמה, אשה לאשה חבר לזכר, ושמר עליה תדיר. והטעם שנקראת האשה רגלי, מפני ששוכבת למרגלותיו. **ד"א** רוצה לפרש רגלי כמשמעו, דהיינו הילוכו **דקב"ה אזיל עמיה תדיר** וכו'. חסידו זה אברהם שהקב"ה הלך עמו תמיד כדי שלא יוכלו להזיק, **ורשעים בחשך ידמו, אלין אינון מלכין דקטל קב"ה** אלה הם המלכים שהרג הקב"ה **בההוא ליליא דרדף בתרייהו** באותו לילה שרדף אחריהם. **הה"ד בחשך ידמו, דא ליליא דאתקשר בחשוכא וקטל לון** זה הלילה הוא המלכות, שנתקשר בחשכה הוא ענין הגבורות, והרג אותם. וא"ת לימא ממש בחושך בגבורה, מנא לך לשון חזק **חד** הכתוב מדבר על חסיד יחיד **ודא** זה הוא **אברהם, דקב"ה נטיר ליה תדיר** שהקב"ה שומרו תמיד, ר"ל בעת הצורך **ולא אעדי נטירו מניה לעלמין** ולא, הסיר שמירתו ממנו לעולמים, אפילו שלא בעת הצורך. ומה דאמר **רגלי, דא אתתיה** מורה ששמר על אשתו וכ"ש על עצמו. **דקב"ה שדר שכינתיה עמה ונטר לה תדיר** שהקב"ה שלח שכינתו עמה, אשה לאשה חבר לזכר, ושמר עליה תדיר. והטעם שנקראת האשה רגלי, מפני ששוכבת למרגלותיו. **ד"א** רוצה לפרש רגלי כמשמעו, דהיינו הילוכו **דקב"ה אזיל עמיה תדיר** וכו'. חסידו זה אברהם שהקב"ה הלך עמו תמיד כדי שלא יוכלו להזיק, **ורשעים בחשך ידמו, אלין אינון מלכין דקטל קב"ה** אלה הם המלכים שהרג הקב"ה **בההוא ליליא דרדף בתרייהו** באותו לילה שרדף אחריהם. **הה"ד בחשך ידמו, דא ליליא דאתקשר בחשוכא וקטל לון** זה הלילה הוא המלכות, שנתקשר בחשכה הוא ענין הגבורות, והרג אותם. וא"ת לימא ממש בחושך בגבורה, מנא לך

עיקר העבודה בד"א הרי הראת לרעת שעיקר השבועה תלויה בשמו והעיקר הוא להעלות את המלכות, דהיינו לעלות אל אי"ן. ושם להעלותה ולהקנה הוא תיקון ד' מלכין הדרגין שיהיו לבריאה לעלות בגדלות. וזה נדייק. מהמעבות ונשמו תשבע. ר"ל שעיקר העבודה תלויה בשמו הראשון אתר שביעאה דדרגין שהוא כמו ההיכל השביעי הנקרא היכל קדש ושם נגללין חב"ד ושם. הוא ותיקון המלכים שבתו. והו ראמר ומסמיך דוד מלכם. אשר אקים להם. שהוא לעתיד ששם הוא נמי תיקון המלכות. ובשביל הוא. וחזר לענין הראשון שהעיקר הוא לדבק ולקשר האדם בשכינה. ודייק ניצול האדם מן החטא. ומכל פגעים רעים. בגין כך אתדבק אברהם במהימנותא כי נחת למצרים וכד אזיל לארעא דפלשתים. כדי להנצל מן החטא ומכל פגעים רעים. ומושל משל לאדם דבעא לנחתא גו גובא עמיקא. וכד. בב"ב כתיב שפת אמת תכון לעד שאמר אברהם. אחותי היא. על השכינה. ועד ארגיעה לשון שקר. דא אבימלך ראמר בתם לבבי. הבקיון כפי ולא היה כן. ומשריה. כו. אחדר ליה. מה כתיב. גם אנכי ידעתי. כי בתם לבבך עשית זאת. ולא כתיב נקיון כפים.

שייך לעמוד שס"ה

את דייקא דא יצחק בביאור הבאנו בשם הרמ"ן שאין כאן דרשה על חדר הריבוי, אלא קרא ליצחק את ממש. להלן נביא חדר נטפת מהרה"ר. את דייקא דא יצחק. פירוש כי יצחק נרמז ברבוי את יתירה, וכבר נודע כי א"ת היא המלכות דכלל מאי עד ת' חדו את. וגם במה שנודע כי את היא רחל וגם לאה, ותתייחס הה ריבוייין ריל תו. מטות דנפקו מדסדרא תאמטות. הילה. ושאול, ודי. יצחק אחיד בגבורה עילאה והכא נרמז במלכות תתאה. תיזדע דעד אותה שעה. אכן הוה יצחק מאוחד בגבורה תתאה. פירוש. כי האדם קונה ומשלים. נשמתו מתתא לעילא כנודע. ויצחק אז עדיין לא השלים נשמתו רק בבחינת הגבורה שבמלכות ואח"כ ע"י העקידה. השלים חלק העקידה דדכורא. וכיצא בזה אברהם בפסוק ויסע אברהם הלוך ונסוע הנגבה, כי תחילה הוה בחסד דנוקבא ואח"כ עלה עד חסד דדכורא. ועד יל הוא. יחזה אמתי, כי רצה לפרש מנו הרמת נסי דיצחק איך בזה עלה כמדריגה עליונה. ולכן אמר כי הלא עד הריא שעתא הוה שריא בגבורה תתאה ועתה נתעלה בגבורה עילאה. א"כ שפיר אמרינן דאתרמיז יצחק ג"כ כאומרו נסה את אברהם. כי כבר ידעת כה תיבת נסה הוא רוממות הרמת נס. עכ"ל רחל.

וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר
וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח
שֹׁחַד: יח עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה
וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה:

אֱלָהֵכוֹן הוּא אֱלָהָא דֱיָנִין וּמָרֵי
מַלְכִין אֱלָהָא רַבָּא גִּבָּרָא וּדְחֵילָא
דִּי לֵית קֳדָמוֹהִי מִסְבָּ אַפִּין וְאַף
לָא לְקַבָּלָא שֹׁחְדָא: יח עָבֵד דִּין
יְתָם וְאַרְמְלָא וְרָחֵם גִּיּוֹרָא לְמִתַּן

לקט בהיר

לתוכו ולכריתו משם (ג"א): כו) כלומר לא רק אלהיך ואדוניך הוא אלא אדון ואלהים הוא על הכל, א"כ מה יועיל לומר אמר לי אלהים או אדון אחר מו"ש: כז) משום דקשה הלא תורה הק' נותה להכניס לברך יקא ה' פניו אליך, הרי שיש נשיאות פנים לפניו ב"ה (מ"ל), עוד יש כוונה במאמר זה, כי במאמר הסמוך פירש רבינו ולא יקח שחד לפייסו בממון, והנה זה פירושו של מינא שחד, אבל צריך ביאור מה ממון שייך אצלו ב"ה, והרמב"ם בפירוש המשניות סוף פ"ד דאבות אמר שאינו לוקח שוחד המצוה בשביל העבירה, כלומר אינו כמו דיין רשע המתפה על עוולה שביד בעל דין אחד בשביל שיתן לו מתנה, וכן כתב הרמב"ן והספורנו ז"ל, עוד יש לומר אם אדם מועלת ורוצה לתפות על מעולו הבאתם קרבן או שיקדיש ממון לדבר שבקדושה זכה רשעים מועבה (ג"א), או לפזר ממון לצדקה לעניים ולגרכים (במ"ח) ולפעמים גזל וגנב ואומר להקב"ה פניו אלי ואניו אליך שיהיה מן הסתם כוונת רבינו על כולהו כי אחה מהם מפיק הלא כולהו דברי אלהים חיים, לזה הקדים רבינו מאמרו כאן שדבר זה שאינו לוקח שחד לפייסו בממון דוקא אך ורק אם תפרקו עולו, פי' הוא עדיין במרדו ואינו חוזר ממעשיו מעמועים אלא כבעל דין הרוצה להרויח אלף דינרין גזולים בעד עשרה דינרין שנוטן מתנה לדיין, משא"כ אם אחר מרבה עוינה וקבלה עושה מצוה בהכנעה או נותן לצדקה לתפות ולכפר על עבירות שעשה אין למעלה ממנו הלא ידו פתוחה לקבל שבים ורוצה בתשובה הוא ב"ה וב"ש: כח) רצונו לומר מה דכתב לעיל מניה אדוני האדונים האל הגדול הגבור והנורא וגו', ומה שאמר עושה משפט יתום ואלמנה דהייטו שמשפיל עצמו כביכול להתעסק בעניני השפלים להוציא לאור משפטם שלא ידמו ויעוולו אותם זה עוותנותו, כן הוא בגמ', ופשוט שכן הוא דעת רבינו, והענין הוא שכאשר הזכיר גדולתו וגבורתו ורוש מעלתו מבא לך סברא מוטעת ודעה כוזבת לומר היאך בריה שפילה רימה ותולעה כמוני יעמוד לשרת ולנקש לרבו ממלך גדול כזה, לזה אם אתה מולא עוותנותו (במ"ח): כט) הגם שבמדרש דרשו בו מז"ל דברים רבים, אבל גם על פי פשוטו בהכרח לומר שאינו פשוט כמשמעו שמשבח את הקב"ה שאוהב את הגר וזומן לו לחם לר בלי שום לפתון ובגד אחד לכסות ערותו, וכי זו היא אהבה, אלא ודאי נכלל בזה כל הצטרכות האדם בגשמי בלי שום חסרון, וכל חוץ מזה יחרון נקרא, וכן היתה כוונת יעקב"ה, וכן נתן לו הקב"ה, וכן אמר לעשו יש לי „כל", ומה שהבינו ראיה מיעקב אבינו יותר ממעשה הקב"ה, לומר שאפילו להמאוות ולנקש

רש"י

(ח) **ואדני האדנים.** לא יוכל שום אדון[יא] להגיל אחכם מידו: **לא ישא פנים.** אם תפרקו עולו[יב]: **ולא יקח שחד.** לפייסו* בממון: (יח) **עשה משפט יתום ואלמנה.** הרי גבורה*[יג] ואגל גבורתו אתה מולא עוותנותו (מגילה ל"א.): **ואהב גר לתת לו לחם ושמלה.** והכר חשוב הוא זה[יד] שכל עלמו של יעקב אבינו על זה כתפלל* (ברא' כ"ח כ')

שיטי נוסחאות • לתתניים. • גבורתו. • נתפלל.

אור החיים

דכתיב (איוב ח') ויבואו בני האלהים, ואדוני האדונים[ז]) הם שליטי עולם התחתון על דרך אומרו (בראשית מ"ב) דבר האיש אדוני הארץ, והולרך לומר גם פרט אדונות התחתונים[יא]), להודיע כי אדונים של מטה אין בידם הבחירה לעשות כחפצם ורצונם אלא הוא אדון עליהם להטותם לאשר יחפון, והוא מאמר שלמה (משלי כ"א) לב מלך ביד ה':

אור בהיר

שיוצדק לומר שהוא עליהם. ק) א"ר שפירוש האלהים הוא מלאכים מה זה עוד אדונים. **קא)** והוא כ"ש.

לֵהּ מְזוֹנָא וּכְסוּ: ט וְתִרְחֲמוּן יָת
גִּיּוֹרָא אֲרֵי רַיְרִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם: כ יָת יְיָ אֱלָהֲךְ תִּדְחַל
וְקָדָמוֹהִי תִּפְלָח וּלְדַחֲלָתֵהּ תִּתְקָרַב
וּבִשְׁמֵהּ תְּקַיֵּם: כא הוּא תְשַׁבְּחָתֵךְ
וְהוּא אֱלָהֵךְ דַּעֲבַר עִמָּךְ יָת
רַבְרְבָתָא וְיָת חֲסִינָתָא הָאִלֵּין דִּי
חֲזוֹ עֵינָיְךְ: כב בְּשַׁבְעִין נַפְשָׁן
נְחָתוּ אֲבָהָתֵךְ לְמִצְרָיִם וּבְעַן
שַׁוְיָךְ יְיָ אֱלָהֵךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא
לְסַגְיָן: א וְתִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהֵךְ
וְתִטַּר מַטְרַת מֵימְרֵהּ וּקְיָמוֹהִי
וְדִינוֹהִי וּפִקּוּדוֹהִי כָּל יוֹמַיָּא:

ט וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: כ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ
תִּשָּׁבֵעַ: כא הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ
אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־
הַנּוֹרָאֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ:
כב בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ
מִצְרַיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יא א וְאָהַבְתָּ אֵת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו
וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים: ב וְיָדַעְתֶּם

רש"י

ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש (נ"ר פ' ה'): (יט) **כי גרים הייתם.** מוס שבך אל תאמר[ל] לחברך (נ"מ ר"פ): (כ) **את ה' אלהיך תירא.** ותעבוד (לו) ותדבק בו[לא], ולאחר שיהיו בך כל המדות הללו אז בשמו תשבע (חגמ' סוף ויק' - תמורה ג.): (ג) **וידעתם היום.**

לקט בהיר

ולהתפלל לא עלתה על דעתו יותר מזה: ל) קשה כוונת אל תאמר לחברך מאן דכר שמיה, בשלמא בפ' משפטים דכתיב וגר לא „תונה" ולא „תלחצנו" כי גרים הייתם יפה מה שפירש"י מוס שבך וכו', אבל הכא שהמדובר מלהנה מה זה מוס שבך וכו', אלא זו כוונת רבינו, שאין ואהבתם את הגר פירושו לאכנו לקרבו ולחבר ולהשתתף עמו ולמוד ממעשיו, שעל זה לא שייך נתינת טעם כי גרים הייתם, וכי בשביל שאבותיו היו משועבדים במצרים צריך לאהוב גר גרמני ואדומי או אפילו מצרי אחמהה, אדרבה מכח זה היה צריך לשנוא גר מצרי, אלא ודאי פי' ואהבתם אלא מענה אותו ולא תלחצנו, כענין ואהבת לרעך כמוך שפירושו מאי דסני עלך לחברך לא תעביד (רא"ם), ומה שהאריכ הכתוב דבר זה בלשון אהבה, אפשר משום שהאוהב מיגו גרתא לאחור לאפילו הנאהב יעריה עליו ביותר, וידוע שגרים פורש רע, לזה אמר ואהבתם את הגר לקבל ערתם משאם וריבם (מ"ל), ופירוש אומרו מוס שבך וכו' עיין בגמ' שפירש שם רש"י כיון דגרים הייתם בגאי הוא לכם להזכיר שם גירות עכ"ל, ושם בגמ' הייטו דאמרי אינשי דזקיף ליה זקיפא בדיומקיה (מי שיש לו תלוי במשפחתו - רש"י) לא נימא ליה לחבריה זקוף ביניתא (אלה לי דג זה שבחלוייה בגאי הוא לו - רש"י): לא) הביא רבינו ג' דברים אלו מעבוד ומדבק ושינה בהם, במקום אחו מעבוד כתב ותעבוד בו, ובמקום ובו תדבק כתב ותדבק בו, כוונתו בזה, כי

אור החיים

יא) **ב. וידעתם** היום וגו'.[יב]) פירוש מבחן הידיעה הצריכה אלה עליכם היום[יג]) פירוש אחר שעברו כל האותות וכו' שהזכיר בסמוך שמהם ילדיקו הידיעה ברורה, ואומרו כי לא את בניכם וגו'[יד]) פירוש טעם שאני אומר וידעתם לכם בכיומי הוא לומר ולא את בניכם

אור בהיר

קב) מה יום מיומים, וגם אינו אומר מה שצריך לידע. **קג)** פי' היום אחר כל זה צריכים אתם להיות שלימים בידיעה. **קד)** ומה נתינת טעם זה על מה שלמעלה ממנו. ותירץ שבא לומר ולהדגיש בנתינת טעם זה שכיוני זה שאמר „וידעתם" לגמר אינו כשאר

לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה
מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם:
יח וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם
וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־

יָת עֲלַלְתַּהּ וְתֵיבְדּוּן בִּפְרִיעָ מֵעַל
אַרְעָא טַבְתָּא דַּיְיָ יְהַב לְכוֹן:
יח וּתְשַׁוּוּן יָת פִּתְגָמַי אִלֵּין עַל
לִבְּכוֹן וְעַל נַפְשְׁכוֹן וְתִקְטְרוּן

לקט בהיר

מג) פי' מן הסתם כשזורעים מטים מתוה אמת גדל ושולה שיכולת המלאה מטים ומכור אחד שזרע קוצר כמה וכמה כורים, ואמר, שאפילו סכום מה שזרע לא תתן, והוא מלשון יובילו שי למורא (תה' ע"ו י"ב), או (שם ס' י"ל) מי יובילני עיר מצור, שהוא מלשון הולכת משא, ואינו מלשון יבול האדמה, ובהכרח כן, שאם כבר אמר וענר את השמים פשוט שלא תתן תבואה כשאר שנים (רא"ם), ואע"פ שגם בברכה כתיב (ויק' כ"ו ד') ונתנה הארץ יבולה ופשוט שאין פירושו שתתן מה שאתה מוציל לה, עיין שם בפ' בחקתי (כ"ו כ') שיבנו אותה על נכון ואין צורך לכפול: מד) ר"ל אין ואבדתם מן הארץ תולה מן הרעב שלא יהיה מה לאכול אחר שענר את השמים שא"כ מה זה מן הארץ הלא יאבדו מן העולם, אלא היא קללה בפני עצמה (רא"ם), ומה שאמר שגרמה לכם וכו' והמשל יפה לרבינו מיחוד תיבת הטובה: מה) משל הדומה לנמשל שרוב שפע שיש בארץ גרמה לחטוא ויסמן ישורון ויבעט כמו שעושה גדולה ורמאה שגרמה לבן מלך לאכול להקיא ולטוף, כמו כן ישראל טעפו את בני המסובה שהיא קדושה עליונה השוכן בארץ: מו) פי' מריבות יותר ממה שנקנב לכם להיותו אמ"ב שנה כמנין ושמשתם, וכתיב שם (ד' כ"ו) אבד תאבדון „מהר", וגם כאן דכתיב מהרה, וכך הוא מהרה דמרי עלמא כדאיתא בגיטין דף פ"ח, משא"כ דור המבול ניתן להם ק"כ שנה אחר שנתמלא סאתם, ובספרי איתא ר' שמעון בן יוחאי אומר ומה מי שנאמר בהם מהרה לא נלו אלא לאחר זמן ק"ו למי שלא נאמר בהם מהרה עכ"ל, ומה שכתב רבינו דור המבול לא היה להם ממי ללמוד מקשים על זה מפ' בראשית (ו' ד') וגם אחרי כן שכתב שם רבינו שהיה להם ללמוד מדור אנוש, עיין שם בפירושיו ואין עוד קושיא: מז) זהו הקשר של ושמתם את דברי אלה שלמעלה ממנו (רא"ם), ובפרט בוא"ו הקישור (סה"ד), ועוד שהלא כבר אמר זאת בתחלת הפרשה ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ולמה כפל (מ"ל): מח) אמר ג' פרטים אלו לפי שהם כתובים בפסוק בפירוש אבל הוא הדין לכל מצות הגוף שאינם תלויות בארץ כדאיתא בספרי (רא"ם): מט) אין זה אומר שבאמת פטוריים מן המצות בגלות וכל שאנו מקיימין

אור החיים

יז. **לא** תתן את יבולה. הגם שאמר וענר את השמים[קט] חזר לומר לא תתן וגו', לומר אפילו תזרעו האדמה בהמשכת נכרות ומעיינות לא תוציא מה שאתם מוציאים לה[קי]:

ואבדתם מהרה.[קיא] פירוש אפילו ימצא לכם תבואה משניים קדומות, וכאומרם זכרונם לברכה (גיטין נ"ו.) אמרו עליו על בן כלבא וגו':

אור בהיר

מאודו. קט) ופשיטא אם כן שלא ימות. קי) לזה אמר מיהא יבול ולא אמר פירות וגם בכיעוי יבולה. קיא) אמר שאין

יָדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם:
יט וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר
בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ
וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: כ וּכְתַבְתָּם עַל־
מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: כא לְמַעַן יִרְבּוּ
יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי
הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ: ס כב כִּי אִם־

יָתְהוֹן לְאָת עַל יְדָכוֹן וִיהוֹן
לְתָפְלִין בֵּין עֵינֵיכוֹן: יט וְתַלְּפוּן
יָתְהוֹן יָת בְּנֵיכוֹן לְמַלָּלָא בְהוֹן
בְּמִתְּבָךְ בְּבֵיתָךְ וּבְמִהְכָּךְ
בְּאָרְחָא וּבְמִשְׁכְּבָךְ וּבְמִקְיָמָךְ:
כ וְתִכְתְּבִנּוּן עַל מְזוּזָן וְתִקְבְּעִנּוּן
בְּסִפֵּי בֵיתָךְ וּבְתַרְעָךְ: כא בְּדִיל
דְּיִסְגּוּן יוֹמֵיכוֹן וְיוֹמֵי בְנֵיכוֹן עַל
אַרְעָא די קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן
לְמִתַּן לְהוֹן כְּיוֹמֵי שְׁמַיָּא עַל
אַרְעָא: כב אֲרֵי אִם מְטַר תִּטְרוּן

רש"י

לומר (ירמ' ל"ח כ') כליבי לך ליוניים[נ] (שם): (יט) **לדבר בם.** משעה שהכן יודע לדברי[נא] למדהו (נ"ג ד') תורה לזה לנו משה (סוכה מ"ב), שיכלו זה לומד דבורו, מכלל אמרו כשהתנוק מתחיל לדבר* אביו משיח עמו בלשון הקודש ומלמדו תורה, ואם לא עשה כן כרי הוא כאילו קוברו, שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם וגו'[נב] (ספרי): (כא) **למען ירבו ימיכם וימי בניכם.** אם עשיתם כן ירבו ואם לאו לא ירבו, שדברי תורה מדרשן מכלל לאו הן ומכלל הן לאו (שם): **לתת להם.** לתת לכם אין כתיב כאן אלא לתת לכם מכאן מלינו* למדים תחיית המתים[נג] מן התורה

שינוי נוסחאות • מדבר. • נמצינו.

וגומר את דבריו מנין שאם לא עשה כן כאילו קוברו, וכן הוא בספרי, ושייך למען ירבו לא רק על שלפניו על מזוזה אלא גם על שלפני פניו: נג) ופי' להם לאבותיכם שהאבות עצמם יקומו וישבו הה (רא"ם), שאם תמצא לומר פירושו לתת להם כדי

לקט בהיר

כדי שלא יהיו תדשים, לא כן הוא, המורה נצחיות היא ומאחר שנצטוינו אין לה הפסק, אלא שרבותינו נתנו טעם למה נצטוינו בנצחיות, כי ראוי היה שלא תהיו נוהגות רק בארץ, כי התורה היא משפט אלהי הארץ (רמב"ן): נא) אלו המצות שישראל מצויים בהם (ספרי): נא) דורש יתור אומרו לדבר בם, גם אין לו פירוש והכונה, אלא ודאי פירושו שאפילו אינו הגיע לכלל לימוד אעפ"כ ולמדתם אותם כדי לדבר בם (רא"ם), ופשוט שאין על הכן המיוד שהלא קטן הוא אלא אפילו רק כדי לדבר בם יש מיוד עליכם על הגדולים מצוה של ולמדתם אותם: נב) טעו המדפיסים לעשות כאן סוף הדיבור ולעשות למען ירבו לדיבור המתחיל, וראוי להיות הכל דיבור אחד, שעתה הולך

אור החיים

כא. **למען** ירבו. קשה למה לא הקדים מאמר זה קודם מאמר וכתבתם כדי שיהיה מאמר וכתבתם חוזר גם על פסוק למען ירבו[קיב], ואולי שנתכוון להסמיך מאמר למען ירבו למאמר וכתבתם לומר שבשכר וכתבתם ירבו ימיכם, והוא מאמרם ז"ל (שבת ל"ב:) כל הזכיר במצות מזוזה מאריכין לו ימיו ושנותיו:

כב. כי אם שמור תשמרון. צריך לדעת למה כפל לומר שמור תשמרון, עוד מה שמירה היא זאת, ואולי שיכוון להזכיר על שמירת המצות[קיג] שצוה ה' לעשות משמרת למשמרתו[קיד], וכאן צוה לישראל על אותה שמירה שישמרו אותה[קטו], והוא אומרו שמור שהיא השמירה שיעשו רבותינו ז"ל תשמרון פירוש תשמרון אותה,

אור בהיר

מה לאכול פשיטא שיאכלו. גם מיתת מהרה צריך ביאור. קיב) הגם שפסוק זה ג"כ מעכב בכתיבת מזוזה הגם שבכתב לאמר וכתבתם, אפשר שרק משום שאין מפסיקין באמצע הפרשה, ויותר טוב היה שהכתוב יסיימו כן. קג) פירוש לעשות משמרת לכל יגע במצות. קבא) פירוש לזה לעשות לתכמי הדורות במקום אחר. קבב) פירוש שיקבלו עליהם מאמרי ואזהרות

שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ
לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת
בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־בוֹ׃ כב וְהוֹרִישׁ

יְת כָּל תַּפְקֵדְתָּא הָדָא דִּי אֲנָא
מְפַקֵּד יְתְכוֹן לְמֶעְבְּדָהּ לְמֶרְחַם
יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן לְמֵהַךְ בְּכָל אָרְחָן
דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְאִתְקְרָבָא
לְדַחֲלָתֵהּ׃ כב וְיִתְרַךְ יְיָ יָת כָּל

לקט בהיר

שיירשו לגרעם אמריהם, ג"כ אמר והיל"ל לתת להם ולגרעם כדכתיב בכל מקומות אחריהם (מ"ל): נד) ר"ל לזה כפל שמר תשמרון שצריך שמירות הרבה והזהרות יתירה שלא ישכח מה שלמד, ולפי"ז מה שאמר לא כל המצוה האמ פירושו ליחוד התורה ושיך על מה שאמר לעיל ולמדתם אותם (ב"ב): נה) מאחר שכבר אמר שמור תשמרון אם „כל" המצוה וגו' ג"כ על כולן אין פירושו דרכיו של הקב"ה אשר הוא כביכול הולך בהם: נו) מה שהוצרך רביע הכתוב מפשוטו ולא אמר לדבוק בעבודתו וכמו שפרגמו אונקלוס ולאתקרבא לדחלתיה, משום שכבר אמר לא „כל" המצוה וגו' ללכת „בכל" דרכיו ג"כ ודאי שזו תוך מכל הני, ולזה

רש"י

(שם): (כב) שמר תשמרון. להזהרת* שמירות הרבה[יא] להזהר בתלמודו* שלא ישתכח (שם): ללכת בכל דרכיו. הוא רחום וחנון* תהא רחום[יב], הוא גומל חסדים וחנון גומל* חסדים (שם): ולדבקה בו. אפשר לומר כן והלא אם אוכלה הוא אלא הדבק* בתלמידים ובחכמים[יג] ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו (שם):(כג) והוריש ה'. עשיתם מה שיני נשתאמת • אזהרה לשם שבלך. • בלימודו. • הוא חנון. • תעשל. • הני מדבק בתלמידי חכמים.

אור החיים

עוד ירצה על זה הדרך אם שמור פירוש אם תעשו שמירה למלות בזה תהיו בטוחים שתשמרון את כל המצוה. אבל אלו משמרת תהיו נכשלים בחלק מהמצוה, כגון מצות שבת אם לא יוסיפו מחול על הקודש יש לחוש שיהיו נכשלים בגופו של שבת. עוד ירצה לגזות על המצות שיהיו נשמרים בין ממנו בין מהזולת, והכתוב בזה שלא יאמר אדם הן לי אם אשמור את עצמי לבל אעבור על אחת מהמצות ואין עלי להסר על ביטול המצות מהזולת, לזה בא מאמר ה' שמור אתה תשמרון את מצות פירוש לבל יחבטלו מהזולת, ובגועש דברים אלו נתן טעם שאויב ה' ישראל בערבות, כי כללות האויב היא על המצוה[קב] שלא תתבטל בעולם מאיש ישראל, ולזה כל שמתבטלת הרי נעשה פשיעה בגוף בחיצו, כי התורה לנו ניתנה מורשה אל תקרא מורשה אלא מאורשה (פסחים מ"ט:) ועל האדם חיוב שמירת אחרותו לבל תהיה נעלבת מהזולת, כמו כן הדבר הזה אשר ירצה ה' הקנו לנו מן השמים עליונו חיוב

אור בהיר

רז"ל. קכג) לא רק על האדם, וכמשל מאשתו, כי מה ירויח במה שאינה נעלבת מבעלה אם הוא אינו שומרה ונעלבת מאחרים, וכמו שאמרו ז"ל אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. קכד) פירוש דברים השייכים רק לו יתברך. קכה) ודרשו רז"ל בב"מ כל

עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִקֳּדָמֵיכוֹן וְתֵירְתּוּן
עַמְמִין רַבְּרְבִין וְתַקִּיפִין מִנְּכוֹן׃
כד כָּל אַתְרָא דִי תִדְרוּךְ פַּרְסַת
רַגְלְכוֹן בֵּהּ דִּלְכוֹן יְהֵי מִן מַדְבְּרָא
וּלְבָנָן מִן נַהֲרָא נַהַר פְּרָת וְעַד
יַמָּא מַעֲרָבָא יְהֵי תְחוּמְכוֹן׃ כה לָא
יִתְעַתַּד אֱנָשׁ קֳדָמֵיכוֹן דַּחֲלָתְכוֹן
וְאֵימַתְכוֹן יִתֵּן יְיָ אֱלָהֲכוֹן עַל אַפֵּי

יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם
וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִכֶּם׃
כד כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם
בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־
הַנָּהָר נְהַר־פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה
גְּבֻלְכֶם׃ כה לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם
פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן | יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

רש"י

שעליכם[יד] אף אני אעשה מה שעלי (שם): ועצמים מכם. אחת גבוריה וכח גבוריה מכם, אשר לא שיראל גבוריה מה כשבא כהוא שמבא את כאמריים לומר ועצומים מכם אלא אחת גבוריה משאר האומות[טו] וכח* גבוריה מכם (שם): (כה) לא יתיצב איש וגו'. אין לי אלא איש אומה ומשפחה ואשה בכשפיה מנין תלמוד לומר לא יתיצב מכל מקום[טו], אם כן מה תלמוד לומר איש, אפילו כעוג מלך הבשן[טו] (שם): פחדכם ומוראכם. והלא פחד הוא מורא, אלא פחדכם על הקרובים ומוראכם על

שיני נשתאמת • חאל.

לקט בהיר

לא פירש רביע כן לעיל פסוק י' כי וגו' מדבק, וכפ' ראה י"ג ה' שהכתוב מוצה כל דבר מון נדרכיו אלא פירש רביע וגו מדבקון הדבק בדרכיו, כלומר הכל לפי מקומו ועניינו: נז) כי הכל נידי שמים ובפרט להורים גרים גדולים שאין כחי ותועלת ידי כלום מון מילאת שמים התלוי ביד ישראל, זה אם אתם עשיתם מה שעליכם גם אני אעשה מה שעלי, הא פי' הוא"ר של והורים ה' גם ה' הורים (רא"ם): נח) ומשה לא היה צריך לומר זאת, לפי שהם ידעו בעצמם שהם גבוריה, ועיין מזה עליל נפסוק (מ' ל') גדולים ועצומים ממך: נט) והוא על דרך דדרשינן בגיטין ע"ז. ונתן בידה אין לי אלא ידה גבה תורה וקרפיפה מכין

מ"ל ונתן מכל מקום ופירש"י ודרשינן ליה בגמרא נפשיה מדלא כתיב וכידה יתנו משמע לן נתינה כל דהוא עכ"ל, וכן הוא בכמה מקומות בש"ס, וכן יהיה במה שלפנינו שלא כתיב ואיש לא יתיצב, אשר מקדיש הפועל שלא כדרכו להקדים הנשא, רוצה לומר בזה שהפעולה אינה תלויה בנושא אלא מכל מקום הוא (ג"א), אבל לעיל ז' כ"ד דכתיב גם כן לא יתיצב איש לא דרש רביע כלום, משום דכתיב קודם לו ונתן מלכיהם בידך ג"כ פשוט הוא שפירושו שלא יתיצב שום איש אחד מהם, ולא יתכן לכתוב שם ואיש לא יתיצב, והכן (ב"ב): ס) ופי' איש שום מין איש, או משום דכתיב בעוג באמת „איש", והיה פי' הכתוב לא יתיצב שום מין הנגה ואפילו איש (סה"ז):

אור החיים

בגרלו, וכפי זה מה כ' בורא ויוצר כמו כן המכנים אהבתו יתברך בלב עם כ' ואומרו ולדבקה בו כבר הקדמנו הקדמות יקרות שכל נשמות עם ישראל הם ממחצב עליון חלק ה' כי כולם דבקים בה' דכתיב (דברים ד' ד') ואתם הדבקים בה' ובאמצעות כעבירות התרחק הנפש מדביקותה וכשיעור כאדם לפני ה' יחזור להדבק בו, והוא אומרו ולדבקה בו פירוש לדבק בו בענפי הקדושה שצריכין להדבק בו[קג]:

אור בהיר

המלמד אם כן עם האדם תורה הרי הוציא יקר מזולל אז בפי תהיה יהיה לך מה בפיך כמו פי ה' כביטול שהקב"ה בוחר ודיק מכבוד, ועוד שמשבח כאילו בוראו, והוא פי' לגבה בכל דרכיו. קכו) על ידי שאתה מתחזיר בתשובה אתה מדבק בענפי הקדושה לשורשו:

דבר בהם לשמן. וכן הוא היה אומר ומה בלשצר שנשתמש בכלי בית המקדש וכלי חול הוו, נעקרו חייו מן העולם הזה ומן העולם הבא, המשתמש בכלי שבו נברא העולם הזה והעולם הבא, על אחת כמה וכמה שנעקרו חייו מן העולם הזה ומן העולם הבא.

סליק פיסקא.

[פיסקא מט — יא כב]

ללכת בכל דרכיו. אילו דרכי הקב"ה, שנאמר (שמות לד ו-ז) יי' יי' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת, נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה. ואומר (יואל ג ה) כל אשר יקרא בשם יי' ימלט, וכי היאך איפשר לו לאדם ליקרא בשמו של הקב"ה, אלא מה המקום נקרא רחום וחנון, אף אתה הוי רחום וחנון ועשה מתנת חנם לכל. מה הקב"ה נקרא צדיק, שנאמר (תהלים קמה יז) צדיק יי' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, אף אתה הוי חסיד, לכך נאמר כל אשר יקרא בשם יי' ימלט. ואומ' (ישעיה מג ז) כל הנקרא בשמי לכבודי* בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. ואומ' (משלי טז ד) כל פעל יי' למענהו. ולדבקה בו. וכי היאך איפשר לו לאדם לעלות במרום ולהידבק בו, והלא כבר נאמר (לעיל ד כד) כי יי' אלהיך אש אוכלה הוא, ואומ' (ראה

* ציר: וכנכדי.

פירוש ספרי דבי דב

ומ"ש ודבר כהן לשמן, פירש הדא"ש ז"ל כל דבורך ומשאך בד"ת יהיה לשם התורה כגון לידע ולהבין ולהוסיף לבך ולפלפל ולא לקנטר ולהתגאות ע"כ.

ומ"ש בכלי בה"מ שהיו חול, לעיל מיניה יליף לה מדכתיב (יחזקאל ז כב) ובאו בה פריצים וחללוה וה"נ איתא בפדק יש בכור, וצ"ל דהוראת שעה וגזרת הכתוב היתה משום תקנת ישר' שבגלות דאל"כ הא קי"ל דבהמה וכלי שרת דקדושת הגוף חשיבי יש בהן מועל אחר מועל, ועוד דלא אמרו אין מועל אחר מועל אלא כשהראשון היה שוגג דכיון דתייב קרבן מעילה נפיק לחולין אבל במזיד יש מועל אחד מועל וברור.

פסקא (יד) [מט]

ללכת כו' אלו דרכי כו'. נראה דהיינו דאמור רבנן בפ"ק דר"ה (יז ב) ע"פ (שמות לד ו) ויעבור ה' כו' שא"ל הקב"ה למשה כ"ז שישראל חוטאין לפני יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם, ולא קאמר יאמרו לפני אלא יעשו כלומר ללכת בדרכי אלה וכדאמרי' (שם יז א) למי נושא עון למי שעובד על פשע.

ומ"ש ואוסר כל אשר יקרא כו' וכי היאך אפשר כו', דלא שבקו קרא כפשטיה דמי שיקרא אותו יתברך ימלט וכדכתיב (תהלים קמה יח) קרוב ה' לכל קוראיו, ה"ט דא"כ הול"ל כל אשר יקרא לשם ה' ולא בשם דמשמע שקורא לאחר בשמו ח"ו, הילכך פי' דיקדא כאילו כתיב יִקָּרֵא. וסמך לזה מסיפיה דקרא ולשרידים אשר ה' קורא ומה ר"ל קורא אלא ה"ק השרידים אשר ה' קורא שמו עליהם לפי שהולכים בדרכיו והיינו נמי כל הנקרא בשמי.

ומ"ש כל פעל ה' למענהו, נראה דדריש כל פעל ה' להודיע מדותיו למענהו כדי שיהו דומין לו במדותיו.

(24)

דניאל ז ט) כורסיה שביבים דנור וגלגלוהי נור דליק, אלא הידבק בחכמים ובתלמידים ומעלה אני עליך כאילו עלית למרום ונטלתה, ולא שעליתה ונטלת בשלום, אלא אפילו כאלו עשיתה מלחמה ונטלתה. וכן הוא אומר (תהלים סח יט) עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם. דורשי רשומות אומרים רצונך שתכיר מי שאמ' והיה העולם, למוד הגדה, שמתוך כך את מכיר את הקדוש ברוך הוא ומדבק בדרכיו, ואם עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה שעלי.

סליק פיסקא.

[פיסקא נ — יא כג]

והוריש יי'. יי' מוריש ואין בשר ודם מוריש. את כל הגוים. שומע אני במשמעו, ת"ל האלה. אין לי אלא אלה הגוי', מניין לרבות מסעיהם, ת"ל האלה מלפניכם, שתהיו אתם גדילים והולכים, והם מתמעטים והולכים. וכן הוא אומר (שמות כג ל) מעט מעט אגרשנו מפניך, ואומ' (שם כג כט) לא אגרשנו מפניך בשנה אחת, דברי רבי יצחק. אמר רבי אלעזר בן עזריה לפי שישראל צדיקים הם למה הם יריאים מן החייה, והלא כבר באמר

פירוש ספרי דבי רב

ומ"ש הדבק בחכמים כו', ללמוד מהם ד"ת, ואותה התורה שאתה לומד מעלה עליך כאילו עלית למרום ונטלת אותן ד"ת, וכאילו עשית מלחמה כמו שעשה מרע"ה שנאמר בו (תהלים סח יט) עלית למרום שבית כו'.

ודורשי רשומות מפרשי ולדבקה בו ממש וכיצד ע"י לימוד אגדה דהיינו מעשה מרכבה, וכדאשכחן גבי יב"ע (סוכה כח א) דכל עוף הפורח עליו כו' וכן גבי ר"א ור"י בחגיגה (יד ב).

פסקא (טו) [נ]

והוריש ה', ה' מוריש כו'. דייק תיבת ה' יתירה ומפרש דה"ק שאין צריכין למלחמה, והכי איתא במקום אחר אלמלא לא חטאו ישראל לא היו צריכין לכלי זיין, וזה אמר להם משה והוריש ה' כו' מלפניכם אפילו שהוא אינו עובר עמהם בשביל עונות ראשונים מ"מ אם עכשיו ישמרו יהיה הדבר כך.

ואח"כ דייק דמדכתיב ריבוייא את כל הגוים שומע אני כמשמעו דאע"ג שאינו עוכר משה אפ"ה יכבשו את כל גויי נכר הארץ להיות תחתיהם, ת"ל האלה דוקא ז' גוים ולא כל העשרה כמו שהבטיח לאברהם שא"כ היו כובשים את כל אה"ע אם היו כובשים הנהו תלתא קני קניזי קדמוני.

אין לי אלא אלה, כלומר השבעה מנין לרבות מסייעיהם (כצ"ל) ת"ל האלה, ואע"ג דאלה מיעוטא הך תנא סבר דאפי' ה"א (דבני) [דגבי] מיעוטא ריבוייא. אך קשה דאמאי לא רבי מסייעיהם מרבוייא דכל, ואולי דכל מיבעי ליה לרבות השרים שלהם למעלה כדכתיב (ישעיה כד כא) יפקוד ה' על צבא המרום כו'.

ושוב דריש מלפניכם לומר דכפי שיעוד שהם מתרבים כך יהיו הגוים מתמעטים פן תהיה הארץ שממה ודבה חית השדה דברי רבי עקיבא, כצ"ל.

וראב"ע מפ' למלחיה דהיינו דוקא לפי שגרם החטא, דאל"כ לא היו ידאים מן החיה וגם לא היה צריך יאושע לטרוח במלחמות, ואמנם מילת לפי דקאמר ראב"ע לא דייקא, ואולי דט"ס הוא וצ"ל אם ישדאל כו'. ונר'

והאלה עמו: והוי מתאבק בעפר רגליהם. כלומר שלא לחריסה: שהמלך מעלה לחבר ברגליו. פירוש אחר. שתשב לרגליהם על הארץ שכך היו עוהגים שהריב יושב על הספסל. והתלמידים יושבים לרגליו על גבי קרקע: **והוי שותה בצמא את דבריהם.** כלומר שלא שבעה לשמיעתן ולא כלומר שכבר שקץ במנוע שמעתם אפילו בדברים הטרפים ומוכים: **ה' יהי ביתך פתוח לרוחה.** כביתו של אברהם [מכות פ"ט] שהיה פתוח לארבע רוחות העולם. כדי שלא יצטרכו האורחים להקיף לפתוח הפתח: **והוי עניים בני ביתך.** ולא יקנה עבדים לעמשו. מופב שיהא ישראל מוכרחו ולא זרע כנען אחרות: **באשתו אמרו.** מדקאמר עם אשתה ולא אמר עם אשה. למדנו שבאשתו אמרו. אים דמפרשי באשתו נדה בלבד. שלא יבא לידי הרגל עבירה. ומדברי המשנה נראה דאפילו באשתו מהורה וכן אמרו חכמים [תענית ט] מגיד לאדם מה שיעשה אפי' שיחה קלה שכן אים לאשתו מגידין לו בשפת הדין אלא א"כ צריך לפייסה לדבר מצוה כגון רב דשא ושחק ועשה לרבו: **שבאן אמרו חכמים.** רבינו הקדוש סדר המשניות כתבה מדברי חכם זה שאמר ולא תרבה שיחה עם אשתה למדו חכמים לומר כל זמן שאשה מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו מלאחי כתוב בכלדים מספר לאשתו קורותיו כך וכך אירע לי עם פלוני היא מלמדתו לאחיר ריב. כגון קרא בספר לאשתו מה שעשה משם שהגיף את פלוים פעפה וכביאתו בדבריה לידי מחלוקת. א"נ מתוך שהוא מספר לה שחברין ניעוהו וביישוהו לא היא מבזה אותו בלבה. וזה גורם רעה לעצמו: **ובוטל מדברי תורה.** בעמשך אחר דברים בטלים ואינו עוסק בתורה המסכתא דברי קבלה עד מסיני. והיינו נמי דעל מכאן אחרו חכמים וס' מפרש הר"ב רבינו הקדוש בחבה וכו' ולא פירש כן אלהבה ובעל מדרש שמואל כתב באשתו אמרו וס' רבינו הקדוש קאמר לה וכ"כ עוד בשם הר"ר אפרים. ומכאן אמרו חכמים חכמים הבאים אחריו הוסיפו על דבריו ע"כ. וכן מצינו בסוף סוטה שהוסיפו אחריו במשנה מכמה רבי וכו'. אבל קבינו לי מל זה הפי' לשון אמת דקאמר התנא ואילו רבי אמר כן על דברי יוסי והרי הן דברי יחיד ואין אמר אמרו: **קל וחומר באשתו אחרי.** מפני הכבוד. כ"כ רש"י. לפירוש הפני שכתב הר"ב על באשתו אמרו: **כל זמן שאדם מרבה וס' גורם רעה וכו'.** לשון מדרש שמואל כל זמן בין בהיות באשתו אשה עהורה בין בהיותה בימי טומאתה אין ראוי להרבות דברות עמה. כי אם היא נדה ושמאה הדיבור מביאו לידי תאוה. והתאוה לידי מעשה ואין לך רעה גדולה מזה שגורם רעה לעצמו. ואם היא טהורה יותר טוב היה שהזמן ההוא שיושב בטל בשיחה בטלה. יהיה עוסק בדברי תורה. ח"ם ובוטל מדברי תורה כשמרבה שיחה בהשאה עהורה ע"כ.

ד' יוסי בן יהודה איש ירושלים אומר. שקץ שכתב הר"ר יהודה לירמה שבני הזרן קבלו מהן. ושקן אחבר לפרש כל לשון קבלה שבפרק זה. ע"כ. אע"פ שיש קצת פנים לזה מדלא תקן בפירוש קבלו מהמשנן ואחרינים כי כיבי דתקן לעיל קבל מהמשנן. אבל מ"מ אין נראה לפי אחין מן הראוי שלא יביאו שהם קבלו ומסר אחרים קבלו מהם. ועוד שעיקר כונת האדם הקבלה שהודיע הקדמה. אבל לאורוה שלבלת הקבלה שהיא מסיני אים מפי אים פר המחבר הזה. ומהם הוא מחבר החבור. ויש ספרים פגירסא ממנו. וכתב המדרש שמואל בשם הרשב"ן שהיא הגרסא המדוקדקת אם המוקה: **הוי מתאבק בעפר רגליהם.** מפרש הר"ב בפירוש אחר שתשב לרגליהם וס'. שכך היו עוהגים בכל זמן ולא קביא על הא דפירש בשם מוהה שבעל שמת ר"ג היו לומדים תורה מעומד דהכא ה"ק אחה היו יושבים היה מנהגם שהרב יושב על הספסל והתלמידים יושבים לרגלו על הארץ. והתם נמי לא קאמר שהיה אחור להם לישב. ולא היו לומדים אלא בעמידה. ולא קאמר אלא שהיה בשולם והיו לומדים מעומד לכבוד החורה. ואם לפעמים יקרה מקרה שיהא כגון שארכו לשם בנית המדרש קאמר הכא שהיו מהגיה וס' ן"אי נמי כרבא [ממגילה דף כ"ח] דמשני לקראי ויבא בשר ואגבי מאחדתי בשר. רבוה מעומד קשות מיושב. לא עדיפא ממרע"ה מפי הגבורה] : **בצמא.** פי' הר"ב כלדים למא וס'. וכן לשון רש"י. ול"ל הגרשאחם כלומא בכף ובמדלים שמואל בשם ר"י ן' מחמיאם בשיחה מדרי משניות ירושלמיה היא הגרסא כלומא בכ"ף והכל שולה אל מפס אחד. שהשאה דבריהם. כשאותו של למא לשאחה חיים. ע"כ: **ה' באשתו אמרו.** דברי יוסי בן יוחנן הן מדברי שהיה אומר. מרגלא בפומיה הוא. אבל מרבותיו קבלם כמנין שפרש הר"ב ברש פירקין שכל דבריהם שבו אמרו אלא בשיחה בטלה. יהיה עוסק בדברי תורה. ח"ם ובוטל מדברי תורה כשמרבה שיחה בהשאה עהורה ע"כ.

ה' יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר. יהיו עניים בני ביתך. ואל תרבה שיחה עם האשה. באשתו אמרו. קל וחומר באשת חברו. מכאן אמרו חכמים כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה. גורם רעה לעצמו. ובוטל מדברי תורה. **ה' יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי קבלו מהם. יהושע בן פרחיה**

יכין — תפארת ישראל — יבין

בשמעתה ג' בהדייהו. רק מלת מכם קמי לשמעון ולכמינגנים, שמתחלה לאדו משמעון וכמינגנר ופריש לא שמעו כל לרבן, שוב לאדו מלמינגנים. והקשר עוד דמשום דלמינגנים היה גחול מכם, דהרי שמעוהו גשוה לפניהן להכי לא כלל ליה בהדייהו: מו) **יהיו** קבון: מו) אף שהחרנו מנע רבים מתוך ביתך [כמהדרין ד"ק פ"ב]. היינו דוקא מ**תוך** ביתך, וה"ל מקום מסתורין שלך. אבל על כל פנים הסמל שיהיו ח"ם אלף בביתך, דמעמעיהם תלמוד יותר מלעוריהם, דמה"מ גחלה שמושה של תורה יותר מלעורה [ברכות ד"ו כ"]: יו) ר"ל אף שעיי"ז יוגרם לך ערחבך עמם [ולקח לשמל אבק רגליהם, שהיה לריך לעמות אחריהם]. אל הקון בזה: יח) ר"ל מדבל דבר הפודבל אדם קן מ [בגדה ל"ח כ"], לכן הסיה מהר לחבב דבריהם, אלא הטיב עבירה תחת מעשה [ובקה דבריהם], ולא **אבריהם**. דקפ"ל דאשלו יחלקו אחר כלין ויקבלו, אה"ם אלא כי

ד' יוסי בן יהודה איש ירושלים. מיי' פ"ו מה' תשובה ה"ג: **הן** יהי בתך פתוח לרוחה פפי' ר"מ שפת פ"ע. ויהיו עניים בני ביתך ר"מ מ' מ"ב מ"ד מ"י מ"ו מ"ח מפמנת שניים מ"ו פמ"ג פמ"ו פמ"ן קס"ג מ"ב יהי"ד מ"ו ר"מ מ"ג: ואל תרבה שיחה עם האשה. מיחתין נ"ב מ"ג נלנים כ' מ"ה: מפי' ר"מ לכם מ"ד מה"ם. מ"ב כ"ס מ"ב: שנוחי נוסחאות

והוי שותה בצמא. בכי"ק ושותה בצמאה. וכ"כ נסדור רפ"ו: **ה' יוסי ב"י** (איש ירושלים). בכי"מ ליתא: בכמה"ו ריופה. וכן הגיה בסמוך ותתאי. ושמעון ב"ש. ואבטליון (ווי"ן). **מכאן אמרו** (חכמים). בכי"ק ליתא; בכי"ק ..חחכמים.. **כל זמן שאדם מרבה.** בכי"ק ..שחאדם..; בכי"מ כל המרבה וכ"כ בפי' רבינו יונה ופי' מוי"ם. ובזרש ניחנים. בכי"מ ובממו"ן ווירד לניחנים: **ן' ונתאי.** בכי"ק ופתאי וכ"כ בסדור כ"י ובן נפרוך:

תוספות חדשים

ה' בפשטות ויהיו עניים כ"ב ולא מרבה שיחה עם האשה כו' ק"ו בלשה מבר"ר פ"ל. יש לפרש עניין זה עם מ"ש רב יוסף לרבינתא לקדיבו ולשקו רים: לא לעני כי מיכי דליקדמו לבשיבו ל"ל מילא ניחמה לבו ל"ל קבא סהיב כי בגלא כו' נגבל כוח מחוור בעולם ע"כ. וה"מ יהי כיבר שהוה כו' מפוס דשקר ויבש עניים

באורי הגר"א

והוי מתאבק כו'. ר"ל שלא תמיד מחריחם כמ"ם (מגלי י"ג) הולך לם מכמים ותשב ותשמע לדברי מוכר בכמים שנאמר בתחם בו ובתר"ג פ"שר"ל שהבב לפריבם על מאלך ותקבל דבריהם בלשמה בירלה בדתת ושם בדרך בקבלו מנהיגו מכר סיפ בלשמה כו' וכמ"ם. בפ"ג דברכות (כלה נ') הקודמתם לנכון וגו': **והוי שותה כו'.** כמ"ם (לשמיה ג"ט) כו' כל לבמ וגו': **ה' יהי** ביתך פתוח כו'. כמו לבריבם לגיבו שלאמר (בלשים כ"ה) ויפת לבל וגו' ויקבלו בם וגו' ואמרו (לדר"ג) ניבו של לבריבם לגיבו מבולם כו' וכל הבלה לבל ושמה וכיבן לשמים וכל שבפה בולל מלד כו': **ויהיו עניים כו'.** כמ"ם (לחוב ל"ח) ולבולל מפי לבדי ולא לבל יפוס מחמם וגו'. ומ' בלחבי"ג: ואל תרבה כו'. שמם מוכד בלבה בבריבם ח"ם מבלבן לאמרו כו':

ה' יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר. יהיו עניים בני ביתך. ואל תרבה שיחה בצמאה. באשתו אמרו. קל וחומר באשת חברו. מכאן אמרו חכמים כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו. ובוטל מדברי תורה. **ה' יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי קבלו מהם. יהושע בן פרחיה**

ה' יוסי בן יוחנן מוסרין סם, וכן דרכם של תורה [בקידושין ד"ל ע"כ], אחיה אב וכמו וכו'] : נעניים ונעשירים [בסוטה פ"ט כ'], שכל המבקש **ה ר ו ו ח ה** בגוף, ובממון, ובנשה, ימלאנו בביתך בכל שפוסה: כ) לכמם בני נפילת רשות. וגם שהרבם דברי ריעות עמם, כמו עם בני ביתך: כא) רבי מבדל סמכנה מפרש כבי דברי בן יוחנן, דלא מתא דבאשה מגייה מיריי. לכבי קאמר רבי, דמדקאמר **ה ס ם** בבא הודיעה, ש"מ דבאשתו אמרו שלא יבבה דברים עמה בעמין מוחרים, שעיבה לבה בחורמין [בב"מ דפ"ז ע"ז]. וכ"ם בחשה אחרת, שבבחרו דברים עמה בעלמן חבת: כב) מדמיירי באשתו ואמ"ם לא קאמר **ל ש ת ן**, ש"מ דבריבו דברים חבי בעיבך מבר, דאחיבא שלא בעמיין אחרים בפירבה דברים עמה, גורם וכו': כג) להמתים מדוחיו: בר) שבבלבל שבלו מ"ל: כה) מירוחב דמחילה, ע"ל מחיים שמגרמם לו ע"ל קבלת **ועשה כמשה לאדם ונקל תעשה אשה לבעלה**: כו) מבן יוחנן ומבן יוחנן

ן עשה לך רב כו׳ לקמן פ״ה מ״ט: וקנה לך חבר מי׳ מפרי׳ מנא פ״ק מ״ב ע״ה ומ״ר מדנה״ר פס״ז: ותרי דן את כל האדם לכף זכות מי׳ מגא קכ״ו ע״ב שעטות ר״ פ״ה ומ״ר מנא דמ״ר פ״ב מכו׳ דמ״ר פ״ב מ״ש פס כ״ג: ן הרחק משכן רע. מ״ר פ״ו מכו׳ דמדס מ״ח (בכ״מ): ואל תתחבר לרשע. בכ״מ בפ״ב מ״ב: ואל תתיאש מן הדין. מנדל״ר מ״ג:

שנויי נוסחאות

ן הרחק. י״ג ברת ומ״ר מוי״ם:

תוספות הרדשים

עניים. כמי כיתך ומיכו אל תרבה שיחה לעם דבר זה דמי מיכו: עם האדם בכיון שדעתה קלה מה״ל סבורה שאתה שוחה ודמילגו ליעקם לה. ומה בתשובו אמרו לף שהיה לם להתבונן דבשבה שבם נעם המה ג״כ בטו ק״ו בתשבה מכרו שתאמר גלי ספק דמילגו ליעם לגו (ש״ל): ולפי סבלאה מפנות דר״ב מסמע דהוי פיוגם ויהיו עניים כמי ביתך שלמד אם כמי ביתו לגוה עשהעומין ויהיו אוהבים אם הענייה: ן בשבת ואל תתחבר לרשע. ולפיכ לאורב. הכי איתא בתנות דר״ב פ״ש: ברע״ב ר״ת ואל תתיאש כו׳ שלא תאמרו אלו מקום שאתה עתיד לעמוד אם בעיר אל תבטח בעשרך ס״ו בא עלין רשע

ראשון לציון

ן ברע״ב ר״ת עשה לך רב כו׳. תכל לעניין גמ׳ כו׳

באורי הגר״א

ן עשה לך רב. כמ״ש ודבר משה ואהרן ואמרו (במכילתא פ׳ בא) עיין שם שהיה משה אומר לאהרן למדני ואהרן למשה והיה הדיבור יוצא מבין שניהם: וקנה לך חבר. כמ״ש (קהלת ד׳) יש אחד ואין ונו׳ טובים השנים ונו׳ ואחבר (מלאכי ג׳) אז נדברו ונו׳ וכמ״ש בבכורות ס״ג כ׳ מאי דכתיב מרב על רבדיה כו׳ ולא עוד אלא שמתעסקים שתגיעו מעשיהו על כאחת כמ״ש בס״ק דמגילה (כ׳ כ׳) קרי עליה עודים. השנים ונו׳ ון״ם קנה כמ״ש (משלי כ״ג) אמת קנה ונו׳ וכמ״ש (מכות י״ד מ״ה העניות ו׳ ה׳) ומתכיבי יותר מהם: ונהוי דן כו׳. כמ״ש מ״ש שנועת (שבועות ל״מ׳) בסוף משפט עמיתך הוי דן כו׳: ן הרחק כו׳. כמ״ש בפ״ב מ״ה מעלה ומתקיימין סוף פי״ב דנגעים ותלון מלמד שנגיעה תולין כו׳ מכלון אמרו לוי רבעא לוי לבעבו. ובכרכה. יהודה ויעקב וזבולון שבטים על מסה ואהבן נאחר יסודה שתקני ומכני יעקב יודעי כיסה לעניים ומכולון מעשים בשבט סוחר ורחוק שכיע על קרח נשתחמו עתו: ואל תתחבר לרשע. כמ״ש

ן ואל תתיאש מן הדין. ומיכו אל תרבה שיחה לעם דבר זה דמי כיתך